

2016

ROMANO SUNO

Sborník příspěvků
literární a výtvarné
soutěže

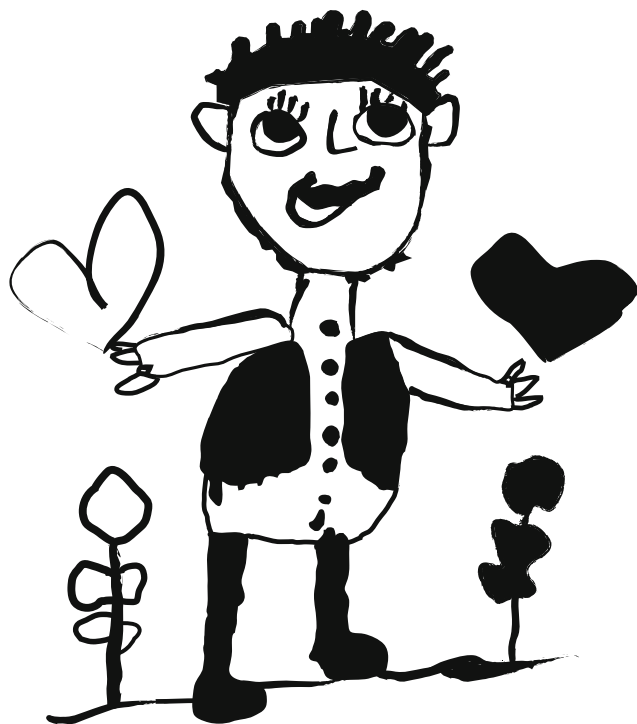
ROMANO SUNO 2016

ROMANO SUNO 2016

Sborník příspěvků k 19. ročníku literární a výtvarné soutěže

NOVÁ ŠKOLA, o. p. s.

Romano suno 2016
Sborník příspěvků literární a výtvarné soutěže

Vydala Nová škola, o. p. s.
Překlad z romštiny do češtiny: Marie Bořkovcová
Překlad z češtiny do angličtiny: Karolína Ryvolová
Korektura českého jazyka: Kristýna Hrdinková
Korektura romského jazyka: Marie Bořkovcová
Korektura anglického jazyka: John Whalley
Kordinátor projektu: Marie Bořkovcová
Obálka: Terezie Chlíbačová
Grafická úprava: Terezie Chlíbačová
Tisk: Carter\Reproplus s. r. o.
První vydání 150 ks

Kontakt:
Nová škola, o. p. s.
Křížíkova 344/6, Praha 8, 180 00
www.novaskolaops.cz

© Nová škola, o. p. s.
Doporučená cena: 130 Kč
ISBN: 978-80-905807-4-9

Obsah/Contents:

Úvodní slovo / Introduction	8
Výsledky soutěže / Competition Results	12
Literární příspěvky / Writing Competition	12
Příspěvky mluveného slova / Spoken Romani Competition	13
Výtvarné příspěvky / Art Competition	13
Literární část soutěže / Writing Competition	15
Literární příspěvky 1. kategorie (1.–3. roč. ZŠ)	16
Writing Competition - 1st Category (1st to 3rd Grade)	
Literární příspěvky 2. kategorie (4.–6. roč. ZŠ)	22
Writing Competition - 2nd Category (4th to 6th Grade)	
Literární příspěvky 3. kategorie (7.– 9. roč. ZŠ)	30
Writing Competition - 3rd Category (7th to 9th Grade)	
Literární příspěvky 4. kategorie (SŠ)	41
Writing Competition - 4th Category (secondary-school students)	
Literární příspěvky 5. kategorie (Dospělí)	48
Writing Competition - 5th Category (Adults)	
Vybrané práce vytvořené v rámci dílen tvůrčího psaní v projektu	66
Vaker romanes / Select works written in the creative writing workshop of the Vaker romanes / Speak Romani project	
Výtvarné příspěvky / Art Competition	71

Vážení čtenáři, milí soutěžící,

Držíte v rukou sborník obsahující desítky příběhů, výpovědí a úvah dětí a mladých dospělých. Jedná se o výběr toho nejlepšího ze stovek prací, které jejich autoři letos poslali k nám do Nové školy, aby se zúčastnili 19. ročníku literární a výtvarné soutěže Romano suno (Romský sen).

Cílem soutěže je povzbudit ty, kteří romsky mluví, aby svůj jazyk používali, a to i na veřejnosti, a aby romsky také psali – o sobě a svých zkušenostech, o světě, ve kterém žijí. Při četbě sborníku můžete do rozličných světů těchto dětí a mladých lidí nahlédnout i vy. Určitě nebudete zklamaní.

Témata letošního ročníku byla:.....

So mange vakerlas miri baba, miro papus / Co mi vyprávěli prarodiče

Miro than pro svetos / Moje místo na světě

Nekbareder ladžandutno ora / Nejtrapnější situace

Zakamađom man andre knížka / Zamiloval jsem se do knihy

Pisin, pal soste kames / Volné téma

V literární porotě zasedli Renata Berkyová (básnířka), Iveta Kokyová (prozaička), Marek Babšický (sponzor soutěže) a Věra Cvoreňová (pracující v neziskové organizaci s romskými dětmi). Tato porota letos vyhodnotovala také příspěvky v kategorii mluveného slova v romštině. Výtvarná porota sestávala ze tří výtvarníků, Ladislavy Gažiové, Terezie Chlíbačové a Antonína Střížka. Už čtvrtý rok si svého vítěze volili také středoškolští studenti, letos opět z pražského Gymnázia Sázavská.

Poprvé byla soutěž Romano suno otevřena také dospělým pisatelům. Mysleli jsme přitom na učitele, asistenty, pracovníky volnočasových klubů, na tety, babičky, strýce a všechny ty, kteří dětem každoročně pomáhají s jejich texty do soutěže a sami přitom nepíší, anebo píší doma do šuplíku. Od letoška u nás soutěží také jejich práce.

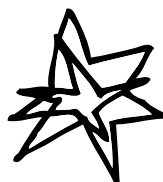
Máme velkou radost, že se letos soutěže účastnili mluvčí všech tří nejrozšířenějších nářečí romštiny v Česku. Kromě nejčastěji používaného severocentrálního nářečí jsme obdrželi příspěvky také v jihocentrálním dialektu (tzv. maďarské romštině) a v olaštině. Poznáte je?

Do soutěže letos přišlo přes pět set prací, z toho 125 literárních prací a 25 videí v romštině. Výtvarných příspěvků přišlo přes 350. Výtvarná část soutěže poskytuje prostor romským i neromským dětem, které se soutěže chtějí účastnit a k daným tématům vyjádřit, avšak neumějí romsky. Ve sborníku je také publikován výběr textů vytvořených na dílnách tvůrčího psaní v romštině, které byly realizovány Novou školou díky podpoře MŠMT v rámci projektu Vaker romanes.

Děkujeme všem dětem a mladým lidem, kteří se letošního Romano suna svou tvorbou zúčastnili. Patří jim náš obdiv a respekt! Vítězům, do jejichž prací se můžete začíst na následujících stranách, navíc srdečně gratulujeme.

Hezké i smutné, ale hlavně podnětné čtení Vám přeji

Máša Bořkovcová a Jan Zajíc, koordinátoři Romano suna

Dear readers and competitors,

You are about to read a collection of dozens of stories, testimonies and reflections of children and young adults. They are the selection of the best literary efforts which have been submitted to Nová škola civic association by their authors, the contenders in the 19th year of Romano suno (Romany¹dream) writing and arts contest.

The objective of the contest is to encourage those who speak Romani to use it, and to do so publicly in writing, by telling us about themselves, their experiences and the world they live in. Reading this collection will give you a glimpse of these children's and young people's worldviews. They will not fail to live up to your expectations.

..This year's topics were:.....

So mange vakerlas miri baba, miro papus / My grandmother's or grandfather's story

Miro than pro svetos / My place in this world

Nekbareder ladžandutno ora / My most embarrassing moment

Zakamađom man andre knižka / I fell in love with a book

Pisin, pal soste kames / Choose your own topic

The members of the literary jury were Renata Berkyová (poet), Iveta Kokyová (fiction writer), Marek Babšický (sponsor) and Věra Cvoreňová (Romany youth club worker). This jury also assessed contributions in the spoken-Romani part of the contest. The arts jury consisted of painters Ladislava Gažiová, Terezie Chlěbcová and Antonín Střížek. For the fourth time, secondary school students also selected their winners; this year the judges came from Sázavská Grammar School and Jaroslav Seifert Grammar School.

For the first time in the history of the contest, we have included the work of adults. We were aiming at all the teachers, teaching assistants, youth club workers, aunts, uncles, grandmothers and others who help the children

¹ In this text and the whole brochure, "Romany" is used as an adjective pertaining to the Roma and "Romani" as a noun meaning "the Romany language" or "the language of the Roma".

word their essays without writing anything themselves or if they do, only for their own pleasure. As of this year, they can also enter their writing into the contest.

We are delighted to announce that this year we have recorded works in all three of the most widespread dialects of Romani in the Czech Republic. Apart from the most spoken Northern Central dialect we have also received contributions in the Southern Central dialect, also known as Hungarian dialect, and in Vlax Romani. Can you tell the difference?

This year more than five hundred works were entered, of which 125 were written and 25 audio-visual. More than 350 art works arrived. The role of the arts contest is to enable both Romany and Non-Romany children with no active Romani to speak on subjects which interest them.

This catalogue also contains a selection of texts which were written in creative writing workshops entitled *Vaker romanés / Speak Romani* run by Nová škola thanks to the support of the Ministry of Education.

We would like to extend our thanks to all the children and young adults who have contributed to this year's Romano suno competition. They deserve our respect and admiration. Above all, we sincerely congratulate all the winners whose writing you will find in the pages of this catalogue.

We wish you an entertaining, moving, but above all inspirational read,

Máša Bořkovcová and Jan Zajíc, Romano suno coordinators.

Výsledky literární a výtvarné soutěže

Writing and Art Competition
Results Romano Suno 2016

Literární část soutěže / Writing Competition

.....1. KATEGORIE (1.–3. roč. ZŠ) / 1st Category (1st to 3rd Grade).....

1. místo / 1st place – **Damián Tulej**, Klub Zeferino, Valašské Meziříčí
2. místo / 2nd place – **Vanesa Kraková**, Klub Zeferino, Valašské Meziříčí
3. místo / 3rd place – **Karolína Pechová** a **Adriana Tulejová**, Klub Zeferino, Valašské Meziříčí

.....2. KATEGORIE (4.–6. roč. ZŠ) / 2nd Category (4th to 6th Grade).....

1. místo / 1st place – **Jenifer Rafaelová**, ZŠ Přemysla Pittera, Ostrava a **Jan Kraka**, Klub Zeferino, Valašské Meziříčí
 2. místo / 2nd place – **Adrian Miko**, ZŠ Svatopluka Čecha, Kojetín a **Derek Kandrác**, Klub Zeferino, Valašské Meziříčí
 3. místo / 3rd place – **Mária Bagárová**, ZŠ Merhautova, Brno a **Sára Červeňáková**, NZDM Společně-Jekhetane, Ostrava
- Speciální cena za romštinu / Special Recognition for Romani – Jenifer Rafaelová**, ZŠ Přemysla Pittera, Ostrava
- Cena středoškolských studentů / Winner chosen by secondary-school students – Jenifer Rafaelová**, ZŠ Přemysla Pittera, Ostrava

.....3. KATEGORIE (7.–9. roč. ZŠ) / 3rd Category (7th to 9th Grade).....

1. místo / 1st place – **Ladislav Slepčík**, ZŠ Běžecká, Sokolov
2. místo / 2nd place – **Tereza Gogová**, ZŠ Svatopluka Čecha, Kojetín a **Hana Kraková**, Klub Zeferino, Valašské Meziříčí
3. místo / 3rd place – **Petr Koločai**, ZŠ Školní náměstí, Ústí nad Labem

Speciální cena za romštinu / Special Recognition for Romani – Natálie Tomášová, ZŠ Purkyňova, Frýdlant

Cena středoškolských studentů / Winner chosen by secondary-school students – Renata Kalejová, ZŠ Svatopluka Čecha, Kojetín

..... 4. KATEGORIE (**středoškoláci**) / 4th Category (secondary-school students).....

1. místo / 1st place – Robin Kandráč, Klub Zeferino, Valašské Meziříčí

2. místo / 2nd place – Gita Tomková, SŠ V Hati, Černovice

3. místo / 3rd place – Alexandra Bihářiová, NPK Husita, Praha a Dominik Zolnaj, NZDM Společně-Jekhetane, Ostrava

..... 5. KATEGORIE (**dospělí**) / 5th Category (Adults).....

1. místo / 1st place – Klára Pompová, Kojetín

2. místo / 2nd place – Alena Gronzиковá, IQ Roma servis, Břeclav

3. místo / 3rd place – Eva Kropiwnická, Kojetín

Speciální cena za romštinu / Special Recognition for Romani – Pavel Oláh, Ústí nad Orlicí

.....

Mluvené slovo / Spoken Romani

..... 1. KATEGORIE (**1.–3. roč. ZŠ**) / 1st Category (1st to 3rd Grade).....

1. místo / 1st place – Dominik Husár, NZDM Společně-Jekhetane, Ostrava

..... 2. KATEGORIE (**4.–6. roč. ZŠ**) / 2nd Category (4th to 6th Grade).....

1. místo / 1st place – Pavel Ondič, ZŠ Svatopluka Čecha, Kojetín

2. místo / 2nd place – Miroslav Pulko, ZŠ Podmostní, Plzeň

3. místo / 3rd place – Patrik Pulko, ZŠ Podmostní, Plzeň

..... 3. KATEGORIE (**7.–9. roč. ZŠ**) / 3rd Category (7th to 9th Grade).....

1. místo / 1st place – Klára Pompová a Tereza Gogová, ZŠ Svatopluka Čecha, Kojetín

.....

Výtvarná část soutěže / Art Competition

..... 1. KATEGORIE (**1.–3. roč. ZŠ**) / 1st Category (1st to 3rd Grade).....

1. místo / 1st place – Samuel Sivák, ZŠ Zlatnická, Most

2. místo / 2nd place – Dominik Turčan, ZŠ Boleslavova, Praha

3. místo / 3rd place – Melisa Tulejová, ZŠ Turkmenská, Vsetín
Speciální cena za kresbu / Special Recognition for Drawing – Roman Holub,
ZŠ Karasova, Ostrava-Mariánské hory
Speciální cena za malbu / Special Recognition for Painting – Gabriela
Heráková, NZDM Společně-Jekhetane, Ostrava

..... **2. KATEGORIE (4.–6. roč. ZŠ) / 2nd Category (4th to 6th Grade)**

1. místo / 1st place – Tomáš Danihel, IQ Roma servis, o. s., Břeclav
2. místo / 2nd place – Lukáš Slivka, ZŠ Máj II, České Budějovice
3. místo / 3rd place – Vanesa Švenková, NZDM Společně-Jekhetane, Ostrava
Speciální cena za ilustraci / Special Recognition for Illustration –
Richard Ščuka, ZŠ Turkmenská, Vsetín

..... **3. KATEGORIE (7.–9. roč. ZŠ) / 3rd Category (7th to 9th Grade)**

1. místo / 1st place – Rolanda Tulejová, ZŠ Turkmenská, Vsetín
2. místo / 2nd place – Rosta Čížek, ZŠ Lázeňská, Ústí nad Orlicí
3. místo / 3rd place – Denis Kandráč, Klub Zeferino, Valašské Meziříčí
Speciální cena za portrét / Special Recognition for Portrait – Alžběta
Tulejová, ZŠ Turkmenská, Vsetín

..... **4. KATEGORIE (středoškoláci) / 4th Category (secondary-school students)**

1. místo / 1st place – Markéta Toráková, SŠ V Hati, Černovice
2. místo / 2nd place – Kamila Doušová, SŠ V Hati, Černovice
3. místo / 3rd place – Matěj Šlezinger, ZŠ Lázeňská, Ústí nad Orlicí
Speciální cena za figurální plastiku / Special Recognition for Figurative
Sculpture – Žaneta Čočová, SŠ V Hati, Černovice

Literární část soutěže

Writing
Competition

1. – 3. ročník ZŠ

1. místo / First Prize

Damián Tulej

Klub Zeferino, Valašské Meziříčí, 3. ročník / Grade Three, Zeferino Club,
Valašské Meziříčí

.Miri fajta.....

Vičínav pes Damián Tulej. Hin mange 9 berš a phirav andre trito trida. Kam-
lomas bi tumenge vareso te pisinel pal miri fajta. Hin man mek 3 phrala.
Nekphureder o David, hin leske 17 berš. Dujto hin o Tomáš, hin leske 16
berš. Treco som me a posledno hino amaro Adamkus. Hin leske 7 berš
a phirel mekča andre peršo trida. Sako prestavka sam peha pre chodba.
Miri daj phirel andre buči. Kerel andre škola, kaj phiras amen, uklizečka.
Sako viplata, so chudel, ta amen len andre cukrarna pro poharis. Miro dad
phirel tiš andre buči. Kerel lisaris. Me man kamav lačhes te sikhavel, bo
kamav te avel automechanikos, sar avava baro. Kamav te prikerel o mo-
tora savorenge, ko bi potrebinelas. Kerdžomas bi mange dilňica, kaj bi pri-
kerdžomas o motora. A miro dad he mire phrala bi mange pomožinenas.
Avelas bi amen ajsi rodzino firmica. Fejs bi mange kada kamavas. Akana
som fejs smutno, bo mange muľas miri baba. Ehas fejs nasvali. Dikhavas la
fejs rado. Joj has fejs lači. Niskaske na kerdas dukh. Fejs pal late rovahas
savore. Miro papus hino olestar fejs smutno. Phiras pal leste sako džives,
hoj te na avel korkoro. Dikhav miri cala fajta igen rado. Vinšínav mange, hoj
te aven savore saste the bachtale!

...**Moje rodina**.....

Jmenuji se Damián Tulej. Je mi 9 let a chodím do třetí třídy. Rád bych vám něco napsal o svojí rodině. Mám tři bratry. Nejstaršímu Davidovi je 17 let. Druhý je Tomáš. Tomu je 16 let. Třetí jsem já a poslední je náš Adámek. Je mu 7 let a chodí teprve do první třídy. Každou přestávku jsme spolu na chodbě. Moje máma pracuje ve škole, kam my chodíme. Dělá uklízečku. Za každou výplatu, kterou dostane, nás bere do cukrárny na pohár. Můj tatínek taky pracuje, dělá lisaře. Já se chci učit dobře, protože se chci stát automechanikem, až vyrostu. Chci opravovat auta všem, kteří by to potřebovali. Udělal bych si dílničku, ve které bych opravoval auta. Tatínek a bratři by mi pomáhali. Měli bychom takovou rodinnou dílničku. Tohle bych si moc přál! Jsem teď strašně smutný, protože mi zemřela babička. Byla velmi nemocná. Měl jsem ji moc rád. Byla tak hodná. Nikdy nikomu neublížila. Všichni jsme plakali. Dědeček je pořád velmi smutný. Chodíme za ním každý den, aby nebyl sám. Já mám celou svojí rodinu moc rád. Přeju si, aby byli všichni zdraví a šťastní.

.....**My Family**.....

My name is Damián Tulej. I'm nine years old and I'm in the third grade. I'd like to tell you something about my family. I have three more brothers: David is the eldest, he's seventeen years old; Tomáš is next, he's sixteen; I come third and our little Adam is our youngest. He's seven years old and he's only in the first grade. We spend every break together in the school corridor. My Mum goes to work. She works as a cleaning lady at the school where we go. Every payday she takes us to the confectioner's for ice-cream cups. My Dad also has a job. He is a press operator. I would like to do well at school as I want to be a car mechanic when I grow up. I want to fix cars for anyone who might need it. I'd get a little workshop where I could fix the cars. And my Dad and my brothers would help me. We would have a kind of family business. I would really like that. I'm really sad now as my grandmother has just died. She was very ill. I was really fond of her. She was really kind. She never hurt anyone. We all miss her very much. My grandfather misses her a lot. We visit him every day so that he is not so alone. I love my entire family. I wish them all health and happiness!

2. místo / Second Prize

Vanesa Kraková

Klub Zeferino, Valašské Meziříčí, 3. ročník / Third Grade, Zeferino Club, Valašské Meziříčí

Sar avava bari, kamlomas bi te avel malirka.....

Vičínav pes Vanesa Kraková. Hin mange 10 berš a phirav andre trito trida. Sar avava bari, kamlomas bi te avel malirka. Kamlomas bi man te sikhavel avri pre malirka. Andro Zeferino nekradeder malinav. Hin amen odoj výtvarné dílničky, kaj furt vareso kreslinav a nebo keras. Fejs man oda bavinel. Kanakes hin man andre škola fejs nalače znamki. Džanav, hoj te man kamav te sikhavel pre malirka, mušinav te avel feder andre škola. Akanakes pal kada vakeren, či man na prethovena pre aver škola. Me ale na kamav, bo palis naši phirava andro Zeferino! Hin man odoj but kamarata. O biba andal o Zeferino mange dovakernas, kaj man mušinav te sikhavel, kaj man te na prethoven pre aver škola. Me džanav, hoj oda sa hin ča pre mande.

Až budu velká, chtěla bych být malířkou.....

Jmenuji se Vanesa Kraková. Je mi 10 let a chodím do třetí třídy. Až vyrostu, chtěla bych být malířka. Chtěla bych se vyučit na malířku. V Zeferinu nejradši maluju. Máme tam výtvarné dílničky, kde pořad něco kreslím nebo vyrábím. Hodně mě to baví. Ve škole mám teď opravdu špatné známky. Víím, že jestli se chci učit na malířku, musím se ve škole zlepšit. Teď se řeší, jestli mě přeřadí na jinou školu. Já to ale nechci, protože potom bych nemohla chodit do Zeferina. Mám tam hodně kamarádů. Tety ze Zeferina mi teď domlouvají, abych se učila, aby mě nepřeřadili na jinou školu. Víím, že to všechno záleží na mně.

I Would Like to Be an Artist When I Grow Up.....

My name is Vanesa Kraková. I'm ten years old and I'm in the third grade. When I grow up, I would like to be an artist. I would like to study to be a painter. At the Zeferino Club, painting is what I like the best. We have art workshops there in which we're always drawing or making something. I enjoy it a lot. At the moment, I'm doing really badly at school. I know I must improve my grades if I want to go to art school. Now they are talking about transferring me to a different school. I don't want that, though, because then I couldn't go the Zeferino Club! I have lots of friends there.

The teachers from Zeferino are trying to talk sense to me to make me work harder so that they won't put me in a different school. I know that everything is in my hands.

3. místo / Third Prize

Karolína Pechová

Klub Zeferino, Valašské Meziříčí, 2. ročník / Second Grade, Zeferino Club, Valašské Meziříčí

....**Miro baro suno**.....

Vičinav pes Karolína Pechová a hin mange 8 berš. Phirav imar andre dujto trida. Adadžives bi tumenge rado pisinavas vareso pal miro nekbareder suno. Sar avava bari, ta kamlomas bi te kerel kaderňica. Me igen rado chanav o bala. Kamlomas bi man te sikhavel avri pre kaderňica the palis mange te kerel kaderňicko salonos, so bi pes vičinlas u Karolíny. Phirnas bi odoj o džuvľa le šukare bare balenca. Ale na ča jon, ale the o murša bi šaj phirenas. Kamlomas bi, kaj k'amande te phiren rado the švadzi te vakeren, savi lači kaderňica me som. Kada hin miro baro suno! Mekča som andre dujto trida, ale me pačav, hoj te man lačhes sikhavav andre škola, ta mange kada suno džala avri pro čačipen.

.....**Můj velký sen**.....

Jmenuji se Karolína Pechová a je mi 8 let. Chodím do druhé třídy. Dnes bych vám ráda napsala o svém největším snu. Až vyrostu, chtěla bych se stát kadeřnicí. Moc ráda češu vlasy. Ráda bych se vyučila na kadeřnici a potom bych si udělala kadeřnický salón, který by se jmenoval U Karolíny. Chodily by tam ženy s krásnými dlouhými vlasy, ale nejen ony. Muži by tam chodili také. Přála bych si, aby k nám chodili rádi a všude vyprávěli o tom, jaká jsem dobrá kadeřnice. To je můj velký sen! Zatím jsem jenom v druhé třídě, ale věřím, že když se budu ve škole dobře učit, tak se mi můj sen splní.

.....**My Big Dream**.....

My name is Karolína Pechová and I'm eight years old. I'm already in my second grade. Today I would like to tell you about my biggest dream. When I grow up, I'd like to be a hairdresser. I really like combing hair. I'd like to study hairdressing and then I'd open a hairdressing studio and it would be

3. místo / Third Prize

Adriana Tulejová

Klub Zeferino, Valašské Meziříčí, 3. ročník / Third Grade, Zeferino Club, Valašské Meziříčí

..Miri fajta.....

Vičínav pes Adriana Tulejová a hin mange 9 berš. Phirav andre 3. trida. Kamlomas bi tumenge vareso te pisinel pal miri fajta. Hin man duj cikneder phralapheňa. Jekh phral Martinku, hin leske 7 berš, phirel andre peršo trida. Hin man the cikni pheňori Betka, lake hin mekča jekh berš. Savore duje dženen dikhav igen rado. Le phraleha amen ča furt maras he nadavinas peske. So ča avel khere andal e škola, ta imar denašel paš o počítačis. Miri pheňori man ča furt danderel he hiňi fejs bengiňali. Savore dudžene mange fejs keren bengipen, ale he kavka len dikhav fejs rado a na diňomas bi len vaš aver phralapheňa. Miri dajori hiňi pre amende fejs prisno, ale me džanav, kaj oda amenca mišlinel lačhes. Miro dadoro hino pre amende fejs hodno. Mukhel amen te kerel savoro. Som pre miri fajta fejs barikano. Na diňomas bi len aňi vaš calo poklados!

...Moje rodina.....

Jmenuji se Adriana Tulejová a je mi 9 let. Chodím do třetí třídy. Ráda bych vám napsala o mojí rodině. Mám dva mladší sourozence. Jeden bratr, kterému je 7 let, chodí do první třídy. Mám taky mladší sestru Bětku, té je ještě jen jeden rok. Oba dva mám moc ráda. S bratrem se pořád jenom pereme a nadáváme si. Jakmile přijde ze školy, utíká k počítači. Moje sestra mě pořád kouše a je velmi zlobivá. Oba dva mě hodně zlobí, ale i tak je mám moc ráda a nikdy bych je za jiné sourozence nevyměnila. Maminka je na nás hodně přísná, ale vím, že to s námi myslí dobře. Tatínek je na nás moc hodný. Všechno nám dovoluje. Jsem na svou rodinu velmi hrdá. Nevyměnila bych je za celý poklad!

...My Family.....

My name is Adriana Tulejová and I'm nine years old. I'm in my third grade. I'd like to tell you about my family. I have two younger siblings. My brother Martin is seven years old and he is in his first grade and my little sister Betka is only one year old. I love them both very much. Me and my brother are always fighting and calling each other names. As soon as he gets back

from school, he runs for the computer. My little sister is always biting me and she's very naughty. Both of them drive me up the wall but despite that I love them very much and I wouldn't change them for any other brother or sister. My Mum is very strict with us but I know she has our best interests at heart. My Dad is really kind to us. He lets us do anything we like. I'm really proud of my family. I wouldn't change them for the world!

4. – 6. ročník ZŠ

1. místo, cena za romštinu a cena studentů z Gymnázia Jaroslava Seiferta

First Prize, Special Recognition for Romani and Students' of Jaroslav Seifert Grammar School Prize

Jenifer Rafaelová

6. třída, ZŠ Přemysla Pitttera, Ostrava / Sixth Grade, Přemysl Pitter Primary School, Ostrava

Text byl vytvořen v rámci projektu Vaker romanes / This text was written as part of the Vaker romanes project / Speak Romani project

Lášo dejs te del o Dejl, Romale! T'an bachtále! Kamous te phenav tumenge pal muro čaládo. De mejdik kezdinou, me sim i Jenifer le Čokoski taj la Macaki šej. De muro dad taj muri dej phandle'j taj igen pháres si kana naj paša tu ťo dad taj ťi dej. Si ma inke duj cigne pheňa. Jejk bušol Venocia, ochto beršengi, taj i dujto Saloma, deše beršengi. De anglunes samas ká muri mámi, de múlas angla beršes taj akánik inke sam ka muri lala, mura dakri pheň. Kamav mar khejre t'avel muro dad taj muri dej. Aj ke igen bári briga pe muro jílo. Phírav ká muri daj taj vi ká muro dad pi návšteva. Te kana žav lende, igen rovac ke but pháro si mange. Trobuj ma muri dej ke akánik sim andi puberta taj voj naj paša ma de te trobundemas te iskirij sa pa kado ži ando áver dejs. Kamous kado te phenav tumenge prá ma. Kado, so ande ma si, či del pe kadej te iskirij. Kado site te trajin korkouri. Feri muro jílo žanel taj muri goudi če pharimo'j. Feri le Dejvles mangav sa intregone mure

čaládoske, hod' sa ketháne t'avas. Sar avou bári, sa kerou kadej, te na avav vi me phandli, te na kerav mure šavourengé kodi briga, so kerdas muri dej mange taj mure duje cigne pheňenge. Romale, na keren dilimo taj ášon pá-časa! T'an bachtále!

Ať vám Bůh dá dobrý den, lidé! Buďte šťastní! Chtěla bych vám povědět o své rodině. Ještě než začnu, jsem Jenifer, dcera Čokova a Macina. Jenže táta s mámou jsou ve vězení a to je velmi těžké, když vedle sebe nemáte svého tátu a mámu. Mám ještě dvě mladší sestry. Jedna se jmenuje Venocia, je osmiletá. Druhá sestra je Saloma. Jí je deset. Dříve jsme byly u naší babičky, ale před rokem umřela, takže teď jsme u naší tety, máminy sestry. Přeju si, aby táta s mámou byli doma. Mám ve svém srdci velký smutek. Jezdím za mámou a tátou na návštěvu. Když od nich odcházím, brečím a je mi strašně smutno. Potřebuju svoji mámu. Navíc jsem teď v pubertě a nemám ji u sebe. Kdybych o tom začala psát, psala bych až do rána. To jsem vám chtěla o sobě říct. O tom, co v sobě nosím, o tom se sem psát nedá. Musím to prožít sama. Jenom moje srdce a moje mysl ví o té tíze. Prosím Boha za celou svoji rodinu, abychom zůstali spolu. Až budu dospělá, udělám všechno proto, abych nebyla ve vězení, abych svým dětem nepřinesla takový smutek, co moje máma přináší mně a mým mladším sestrám. Lidé, nedělejte ty hlouposti a buďte spokojení! Buďte šťastní!

May God grant you a good day, Roma! Long may you live! I'd like to tell you about my family. Before I start let me introduce myself: I am Jennifer, the daughter of Čoka and Maca. Unfortunately, my Mum and Dad are in prison, and not having your parents by your side is very hard. I also have two younger sisters. One is called Venocia, she is eight years old. The other one is called Saloma and she is ten. We used to live with our grandmother but she died a year ago so currently we are living with our aunt, my Mum's sister. I wish my Mum and Dad were home. My heart is full of sadness. I visit them in prison. Every time I leave, I cry and I'm terribly sad. I need my Mum. To top it all off, I'm a teenager now and she's not with me. Once I started writing about it, I wouldn't know where to stop. That's what I wanted to tell you about myself. I can't possibly describe what's inside of me. I must live it myself. Only my heart and my mind can understand the unbearable weight. I pray to God on behalf of my entire family, may we all stay together. When I grow up, I will do my best not to go to prison and not to bring my children the sorrow that my Mum is causing me and my younger sisters. People, don't make stupid mistakes and be happy! Happiness to you all!

1. místo / First Prize

Jan Kraka

Klub Zeferino, Valašské Meziříčí, 5. ročník / Fifth Grade, Zeferino Club, Valašské Meziříčí

.....**Sar dikhav miri budoucnost**.....

Vičinav pes Jan Kraka a hin mange 12 berš. Phirav andre pandžto trida. Adadžives bi tumenge kamľomas te pisinel, sar dikhav miri budoucnost. Kamľomas bi, kaj man lačhes te sikhavav avri pre varesavi lači škola. Palis man te avel lači buči. Thodžomas bi mange pre sera varesave lovore. Palis bi mange iľomas lača romňa a laha bi kamľomas trin čhave. Le čhaven bi kamľomas te bararel avri so nekfeder, kaj pes lačhes te sikhaven andre škola, kaj te aven čače, te pomožinen he le čorore manušenge. Te avel len lači buči a te na keren nalače veci. A kamľomas bi, kaj pes vaš mande he vaš peskeri dajori te na ladžan, ale te phenen, kaj len lačhes avri barardžam. Mange na kempel nisavo barvalipen, ča kamav, kaj man he le čhaven te avel lačo životos. Ale so hin hlavno, kaj te avas savore saste he bachtale.

.....**Jak si představuji svou budoucnost**.....

Jmenuji se Jan Kraka a je mi 12 let. Chodím do páté třídy. Dnes bych vám chtěl napsat, jak si představuji svoji budoucnost. Chtěl bych se vyučit na nějaké dobré škole. A potom, abych měl dobrou práci. Našetřil bych si peníze, pak bych se oženil s hodnou ženou a s ní bych chtěl mít tři děti. Děti bych si přál vychovávat co nejlépe, aby se dobře učily ve škole, aby byly spravedlivé, aby pomáhaly i chudým lidem, aby měly dobrou práci, aby neprováděly špatné věci. A přál bych si, aby se za mě a svou mámu nemusely moje děti stydět, ale aby řekly, že jsme je dobře vychovali. Nepotřebuju žádné bohatství, jenom si přeju, abychom měli já i moje děti dobrý život. Ale nejdůležitější je, abychom byli všichni zdraví a šťastní.

.....**How I See My Future**.....

My name is Jan Kraka and I'm twelve years old. I'm in my fifth grade. Today I'd like to tell you how I see my future. I'd like to graduate from a good school and then get a good job. I'd save up some money and then marry a good woman who I'd like to have three children with. I'd like to raise the kids to the best of my abilities, to do well at school and to become honest people who will help others who are less fortunate. I want them to get good jobs and not to do any mean things. And I'd like them not to be asha-

med of their parents; to say we've raised them well. I don't need to be rich, I just wish for a good life for myself and my children. But the main thing is for us to be healthy and happy.

2. místo / Second Prize

Adrian Miko

ZŠ Svatopluka Čecha, Kojetín, 6. ročník / Sixth Grade, Svatopluk Čech Primary School, Kojetín

Text byl vytvořen v rámci projektu Vaker romanes / This text was written as part of the Vaker romanes project / Speak Romani project

Miri daj hiňi nasvali imar ajci berš. Na džanav soske. Fejs pharo mange pal late. Hin la rakovina a hiňi ochrnuto pro jepaš telos, pr'oda hino furt het. Kam'omas bi mra dake te pomožinel. Furt lake pomožinav. Pratinav khere. A joj pašlol. Sar avava baro, kamav lake te pomožinel he te na džanav soske. Hin man trin phrala a me som najcikneder. Mange hin 12 berš. A me som ajso zvlašno. Mange hin kovlo jilo. Na džan'omas bi le dženenge te ubližinel. Me na som ajso sar aver. Ale miro phral nane kajso sar me. Jov hino kajso vibito. Jov pes rado marel. Ale me na. Me rado pomožinav le čhavage a mra dake. Mangav le Devlestar o sastipen the bacht. Me na džanav, so kerav a hoj manca hin. Fejs pharo mange.

Moje máma je už strašně dlouho nemocná. Nevím proč. Mně se po ní strašně stýská. Má rakovinu a je ochrnutá na polovinu těla, tak je pořád pryč. Moc bych chtěl mámě nějak pomoci. Pomáhám jí pořád. Uklízím doma. A ona leží. Až budu dospělý, budu se o ni pořád chtít starat, i když nevím proč. Mám tři bratry a já jsem nejmladší. Je mi dvanáct let. Jsem takový divný. Mám měkké srdce. Nedokázal bych nikomu ublížit. Nejsem jako ostatní. Bratr není jako já. Ten je mazaný. Rád se pere. To já ne. Já rád pomáhám dětem a mámě. Modlím se k Bohu, aby nám dal zdraví a štěstí. Nevím, co dělám, a jestli je se mnou. Strašně moc se mi stýská.

My Mum has been sick for a very long time. I don't know why. I really miss her. She's got cancer and half of her body is paralysed, that's why she's always away. I'd like to be able to help her. I'm always doing things for her. I do housework at home while she's lying down. When I grow up, I want to look after her always although I don't know why. I have three brothers. I'm the youngest, I'm twelve years old. I'm a bit of an oddball. I have a soft heart.

I couldn't hurt anyone. I'm not like the others. But my brother is nothing like me. He's streetwise. He likes to get into fights. Not me, though. I like helping people and my Mum. I ask God to grant us health and happiness. I don't know what I'm doing or whether he's with me. I'm really really sad.

2. místo / Second Prize

Derek Kandráč

Klub Zeferino, Valašské Meziříčí, 4. ročník / Fourth Grade, Zeferino Club, Valašské Meziříčí

...Miri nejtrapneder situacija.....

Vičínav pes Derek Kandráč. Hin mange 10 berš. Phirav andre štarto trida. Adadžives bi tumenge kam'lomas te pisinel, so pes mange ačhi'las. Has oda perdal mande nejtrapneder situacija. Jekhvar man landžaravas andre kupelka a avil'as andre miri bari sester'ničica Pavla, so lake imar esas maj 18 berš! Phuterdžas o vudar the dikhelas pre mande. Me olestar somas andro šokos. Fejs man ladžavas. Na džanavas, či te rovel či man te garuvel. Ča zaričindžom: „Ježišmarija, ta s'oda?!“ Phenavas mange, so kerava?! Joj man dikhl'as nanges! Somas olestar andro šokos. Terdžuvavas andro kutos the garuvavas man. E sester'ničica ča terdžolas the hasalas pre mande. Kaja situacija esas perdal mande nejtrapneder. Sar dikhav la sester'ničica, ta olestar akana imar ča asas savore dujdzene.

...Moje nejtrapnější situace.....

Jmenuji se Derek Kandráč. Je mi 10 let. Chodím do čtvrté třídy. Dneska bych vám rád napsal o tom, co se mi stalo. To byla pro mě nejtrapnější situace. Jednou jsem se myl v koupelně a vešla dovnitř moje nejstarší sестřenice Pavla, které snad je už dokonce 18 let! Otevřela dveře a dívala se na mě. Já jsem z toho byl v šoku. Strašně jsem se styděl. Nevěděl jsem, jestli se mám rozbřečet nebo schovat. Vykřikl jsem jenom: „Ježišmaria, co to je?!“ V duchu jsem si říkal, co si počnu?! Viděla mě nahého! Měl jsem z toho šok. Stál jsem tam v koutě a zakrýval se. Sestřenice tam stála a smála se mi. Tak to byla pro mě nejtrapnější situace. Když se teď se sестřenicí potkáme, už se tomu jenom smějeme.

.... My Most Embarrassing Moment.....

My name is Derek Kandráč and I'm ten years old. I'm in my fourth grade. Today I'd like to tell you what happened to me. It was the most embarrassing moment for me. Once I was having a wash in the bathroom and my eighteen-year-old cousin Pavla suddenly walked in! She opened the door and stared at me. I was in shock! I was horribly embarrassed. I didn't know whether to cry or hide. I just screamed: "Jesus Christ, what is this?!" I said to myself, what do I do?! She's seen me naked! I was shaken to the bone. I was standing in the corner covering myself up. My cousin just stood there laughing. So that was the most embarrassing moment for me. When we see each other nowadays, we just laugh about it.

3. místo / Third Prize

Mária Bagárová

6. ročník, ZŠ Merhautova, Brno / Sixth Grade, Merhautova Primary School, Brno

Text byl vytvořen v rámci projektu Vaker romanes / This text was written as part of the Vaker romanes project / Speak Romani project

Ahoj, vičinav man Maruška Bagarová. Hin mange 13 berš. Bešav pre Stejskalova 18. So šukar predidil'om le papuha he la babaha. Sako dīves o papus has ke amende a la babaha a jon imar man užarnas, kim na avav pal e škola. Sako dīves man lenas andro foros. Cinenas pre ma. Rado len dikhav. Mułas miro papus, ale furt pre kada svetos našti avel manuš. Najfeder spomin-ka hin man pre lende, sar me he o papus he e baba, sar gel'am avri andro parkos he bavinenas pes manca. O papus na delas pre mande te domukel, bo rado man dikhelas. He me les rado dikhavas. Sar les vareko košel nebo nalači duma pal leste del, tak imar man hlasinav vaš leske, bo me narado, sar vareko mułas, tak del duma pal leste, hoj kaj so has a kavka. E baba mek dīvel. Hin man trin babi he duj papi. Me som mek rado, hoj mek dīven. Aspoň mek te dīvenas dži šel berš, bo rado len dikhav. Mek kamav, hoj te aven mange pro bijav, hoj te dikhen mire čhaven. Ahojte

Ahoj, jmenuji se Maruška Bagarová. Je mi 13 let. Bydlím ve Stejskalově 18. Co jsem krásného prožila se svým dědečkem a babičkou. Každý den u nás děda s babičkou byli a čekali na mě, než přijdu ze školy. Každý den mě brali do města. Nakupovali pro mě věci. Mám je ráda. Dědeček umřel, ale pořád na tomto světě člověk být nemůže. Nejkrásnější vzpomínku na ně mám, jak

jsme já, babička a děda šli do parku a tam jsme si hráli. Děda na mě nedal dopustit, protože mě měl rád. A já jeho taky. Když na něj dneska někdo nadává nebo o něm mluví ošklivě, hned se s tím člověkem kvůli dědovi pohádám, protože já to prostě nemám ráda mluvit o někom, že co jak bylo a tak, když už umřel. Babička pořád žije. Já mám tři babičky a dva dědy. Jsem ráda, že ještě žijí. Aspoň kdyby se dožili do sta let, protože já je mám ráda. Taky chci, aby mi šli na svatbu a aby ještě uviděli moje děti. Ahojte!

Hello, my name is Maruška Bagárová. I'm thirteen years old. I live at 18 Stejskalova Street. I'm going to tell you about the nice times I had with my grandma and grandpa. Every day grandma and grandpa used to come to ours and when I got back from school, they were already waiting for me. Every day they took me into town and they bought me stuff. I love them. My grandpa is dead but one cannot stay in this world forever. My favourite memory with grandpa and grandma is how we went into the park and we played together. I was the apple of my grandpa's eye. He loved me. And I loved him. If somebody calls him names or speaks badly of him now, I immediately get into a fight with them because I simply cannot stand it when people speak ill of those who are no longer with us. My gran is still alive. I have three grandmothers and two grandfathers. I'm happy they're still alive. I hope they live to be a hundred because I love them very much. I also want them to be at my wedding and to see my children. See you!

3. místo / Third Prize

Sára Červeňáková

NZDM Společně-Jekhetane, Ostrava, 5. ročník / Fifth Grade, Low-Threshold Centre Společně-Jekhetane, Ostrava

Vičínav pes Sára Červeňáková a bešav Ostravate. Hin mange dešujekh berš. Rado khelav a phirav andro NZDM, kaj pes siklúvav amare khelibena. Andro klubos man hin kamaratki, so manca khelen. Imar kheldžas avri the peršo than pro suťaža. Daravas te khelen, bo has ode but gadže, u me pes ladžavas. E porota pre amende dikhelas, sar khelas. Darás, hoj khelaha namištes a o gadže asana. Miri kamaratka Anička amenge phendžas: „Čhajale, ma daran! O gadže rado dikhen, sar cikne čhajora khelen romanes. Sikhavaha lenge, hoj džanas mištes te khelen.“ E Anička amen sikhavel, sar te khelen a te na džanel, džal pal e bibi Božena. Soduždžene amen sikhaven phure romane khelibena. Jekhvar pes amenge ačhila, hoj e Boja khelelas namištes a e Anička gejla het a imar na kamelas amenca te khelen. Amen savore na džanahas,

so te keren, a खेलahas dureder. Sar dokheldam, e Anička pre amende vriskinelas, hoj imar amenca na khelela, bo savoro bisteras. Pre aver berš samas pre gadžikaňi suťaž u खेलahas andre kategorija Folklor – Etnické खेलibena. U kode samas pro trito than. Ča jekh bodos amenge dine tele a šaj avahas perše a chudahas bo somnakuňi medajla. Savore samas rado, hoj o gadže dikhle, sar खेलas. But palikerav savorengje, hoj amenca khelenas. Lačo džives tumenge savorengje!

Jmenuju se Sára Červeňáková a bydlím v Ostravě. Je mi jedenáct let. Mám ráda tancování a chodím do NZDM, kde se učím naše tance. V klubu mám kamarádky, které se mnou tancují. Už jsme vyhráli první místo v soutěži. Bála jsem se, protože tam bylo hodně Čechů, a já jsem se styděla. Porota se na nás dívala, jak tancujeme. Báli jsme se, že to zatancujeme špatně a Češi se nám budou smát. Moje kamarádka Anička nám řekla: „Holky, nebojte se! Češi se rádi dívají, jak malé holčičky tancují romské tance. Ukážeme jim, že umíme tancovat.“ Anička nás učí ty tance. A když sama neví, jde za tetou Boženou a učí nás ty staré romské tance obě. Jednou se nám stalo, že Boja tancovala špatně a Anička odešla a nechtěla s námi už dál tancovat. My jsme nikdo nevěděli, co máme dělat, ale tancovali jsme dál. Když jsme dotancovali, Anička se na nás rozkřičela, že s námi už tancovat nebude, protože si nic nepamätujeme. A tam jsme byli na třetím místě. Strhli nám jenom jeden bod. Jinak bychom mohli být první a mít zlatou medaili. Všichni jsme měli radost z toho, že nás Češi viděli, jak tancujeme. Děkuju všem, kteří s námi tancovali. Dobrý den vám všem!

My name is Sára Červeňáková and I live in Ostrava. I'm eleven years old. I like dancing and going to our low-threshold club where we learn our traditional dances. I have girlfriends at the club who dance with me. We've already come first once in a contest. I was afraid to dance because there were lots of gajde and I was feeling self-conscious. The jury watched us dance. We were worried we might not dance well and the gajde would laugh at us. My friend Anička told us: "Don't be afraid, guys! The gajde like to see little Romany girls dancing in the Romany way. We'll show them we can do it well!" Anička is our dance teacher and when she doesn't know something, she goes to auntie Božena and they teach us the old Romany dances together. Once Boja wasn't doing a very good job of our dancing and Anička walked out and said she didn't want to teach us to dance anymore. We didn't know what to do so we continued dancing. When we finished, Anička screamed at us she would not dance with us anymore because we forget everything. Last year we took part in a Non-Romany contest in the Folklore and Ethnic Dance category and we came third. If they'd given us one more point, we could have been first and could have had a gold medal. We were all very happy that the gajde saw how we danced. A big thank you to all the guys who danced with us. Good day to you all!

7.– 9. ročník ZŠ

1. místo / First Prize

Ladislav Slepčík

ZŠ Běžecká, Sokolov, 9. ročník / Ninth Grade, Běžecká Primary School, Sokolov

Kada pribehos hi čačipen. Kada pribehos hi pal miro bratrancos. Miro bratrancos o Milanis avila ke amende te bešel, has les šukar dživipen. Andre škola rado phirelas, bavinelas les futbalis. Has leske čak 13 berš a savori fajta les bares kamelas vaš oda, hoj na has hamizno. So leskero has, ehas o chaben. Savorenca šukares vakerelas. The o gadže les rado dikhenas. Has jevend. O jiv perelas. Me mira piraňoraha avri pro autobusis užarahas. Phenav lake: „Adadžives pes vareso ačhela.“ A joj mange phenda: „Na, nič.“ Kerahas pherasa. Avlas o autobusis. Geľom andre the bešav mange the duminav. Avľom tele pal o autobusis, zalabardom mange cigaretka a džav khere. Ale sar džavas, dikhlom le bratrancos. Duminavas mange, že man nane leha nisavi fotka the andre žeba telefonos sar vimardona. Phenav mange: Tajsa leha kerava fotka.

Geľom khere. E daj tavelas o dilos. O dad sovelas a me bešav a chavas marikľa le maseha. E daj mange phenel: „Phande e oblaka andre kuchňa!“ Ta geľom the šundom, sar miri Nena vičinel, že o Milankus andro paňi pes tasavel. Savore Roma avri rovahas a vičinahas pre leste, kaj te ušťel. Vičinde zachranka. Avle. The o žandara avle, the duminenas peske, že les murdarde. Ale nane čačipen. Avri perelas baro jiv. O doktora kerenas leha, kaj te predživel. Jekh doktoris mange phendas, kaj te chudav e kapačka. Avka la ilom the rovavas. Le Devlestar mangavas, kaj les te ušťavel. Sar les o doktori lenas andre sanitka, savore Roma rovenas.

Trin džives pregele, pale pandž džives pregele. A pale avlas miri pheň the phendas mange, hoj o Milankus mułas. Avka rovavas, sar cikno čhavoro. Savore Roma, e fajta rovenas. Miri nena diliňalila, ačila diliňi. Vartinahas savori fajta. Pre pohrebos ehas savore Roma. Avla the leskri učitelka. Kana les dikhlom andro mochto, si te rovavas the vičinavas: „Av ke amende pale!“ Kavka mangav le Devles sako džives.

Vlastní překlad:

Tenhle příběh je podle pravdy. Je to příběh o mém bratraci. Můj bratranec Milan k nám přišel bydlet, měl hezký život. Chodil rád do školy a měl rád fotbal. Bylo mu 13 let a celá rodina ho měla ráda, protože nebyl lakomý. Co bylo jeho – jídlo! Se všemi mluvil hezky. Měli ho rádi i Češi.

Tehdy byla zima. Padal sníh. Já se svojí přítelkyní venku čekám na autobus. Říkám jí: „Dnes se něco stane.“ A ona říká: „Ne, nic.“ Jen tak se bavíme. Přijel autobus, nastoupím, sednu si a přemýšlím. Vystoupím z autobusu a zapálím si cigaretu a jdu domů. Jak jdu, vidím bratrance. Přemýšlím a říkám si, že s ním ještě nemám fotku a v kapse supr mobil. Říkám si, že se vyfotíme zítra.

Šel jsem domů. Maminka vaří oběd, táta spí a já si sednu a začínám jíst placky s masem. Maminka mi říká: „Zavři okno v kuchyni!“ Tak ho jdu zavřít a slyším, jak teta volá, že se Milánek topil. Všichni jsme brečeli a volali jsme na něho, aby se probral. Zavolali záchranku. Přijeli. Taky policajti přijeli. Mysleli si, že jde o vraždu. Ale to není pravda. Padá sníh. Doktorů ho stále oživují. Jeden doktor chce, abych držel kapačku. Držím ji a brečím. Prosím Boha, aby se Milánek probral. Když ho nakládali do sanitky, všichni Romové brečeli.

Uběhly tři dny, pak dalších pět. Pak přišla moje sestra a řekla, že Milánek umřel. Brečel jsem jako malej kluk. Všichni Romáci, celá rodina brečela. Moje teta se zbláznila a už se z toho nedostala. Celá rodina vartovala. Na pohřbu byli všichni Romové. Byla tam i jeho paní učitelka. Když jsem ho uviděl v rakvi, brečel jsem a musel jsem volat: „Vrať se k nám!“ Každý den o to prosím Boha.

This is a true story. It's a story about my cousin. Milan came to live with us and he had a nice life. He liked school and he played football. He was only thirteen years old. His family loved him very much because he was generous. Food was his great passion. He spoke nicely to everyone. Even the gadje were fond of him.

It was winter. Snow was falling. Me and my girlfriend were waiting for the bus at the bus stop. I told her: "Something's going to happen today." And she replied: "C'mon, it isn't," and we joked about it. The bus arrived. I got

on, took a seat and thought about it. I got off the bus, lit up a fag and walked home. As I was walking, I spotted my cousin. It occurred to me we didn't have a picture together and here I had this cool mobile in my pocket. I thought to myself: "I'll take a picture with him tomorrow."

I came home. My Mum was making lunch; my Dad was having a nap and I sat down and ate pancakes with meat. My Mum says to me: "Close the window in the kitchen!" So I went and I heard my auntie shout that Milan was drowning. Outside, we were all crying and shouting at him to wake up. They called an ambulance. They arrived. Even the police arrived and they thought he had been murdered. But that wasn't true. It was snowing heavily outside. The doctors tried to resuscitate him. One doctor asked me to hold the drip. So I took it and I cried. I was pleading with God to make him wake up. As the doctors were carrying him into the ambulance, all the Roma were crying.

Three days passed, then five days passed. And then my sister came and told me little Milan had died. I cried like a little baby. Everyone cried, the whole extended family. My aunt lost her mind and she hasn't regained it. The whole extended family attended the wake. All the Roma came to the funeral. Even his school-teacher turned up. When I saw him in the coffin, I wept and I cried: "Come back to us!" I ask God this every day.

2. místo / Second Prize

Terezie Gogová

ZŠ Svatopluka Čecha, Kojetín, 7. ročník / Seventh Grade, Svatopluk Čech Primary School, Kojetín

Text byl vytvořen v rámci projektu Vaker romanés / This text was written as part of the Vaker romanés project / Speak Romani project

Vičínav man Tereza pal la dakri baba. Miri daj kamelas, kaj man te vičínav pal lakri baba, bo fejest rado la dikhelas. Sar somas cikňori, phiravas pal la dakri baba. Has jekh džives, so perlas avri brišind a miri daj na has khere aňi o dad. E baba pre ma vičinelas Šukori. E baba phirlas andro veš pro kašta a me gejľom laha avri. Has šil. Perlas brišind a joj sa kerlas o kašta. Le to-vereha pes pekľas u nič pes lake na ačhiľas. La baba has kajso baro verdan. Me late pomožinavas te thovel o kašta andro verdan. U sar dothodom, tho-ďa man e baba te bešel pro verdan. No sar avľam khere, cale cinde, melale

pal o kašta, kedžas mange e baba ovocno čajos the maro lekvariha. Cinelas mange jekh křiška, ale imar mange na pametnav savi. Ča džanav, hoj fejst rado la dikhavas.

Jmenuju se Tereza po mámině babičce. Máma si přála, abych se po její babičce jmenovala, protože jí měla moc ráda. Když jsem byla maličká, chodila jsem za máminou babičkou. Jeden den, kdy venku pršelo, moje máma ani táta nebyli doma. Babička mi říkala Šukori. Babička chodívala do lesa na dřevo. Šla jsem s ní ven. Byla zima. Pršelo a ona pořád dělala dřevo. Sekla se sekrou, ale nic se jí nestalo. Babička měla takový velký vozík. Pomáhala jsem jí skládat do něj dříví. A když jsem to doskládala, na ten vozík mě babička posadila. Když jsme přišly domů, celé mokré, ušpiněné od dříví, udělala mi babička ovocný čaj a chleba s marmeládou. Koupila mi taky knížku, ale už si nepamatuju jakou. Víím jenom, že jsem jí měla moc ráda.

My name is Tereza. It was my maternal great-grandmother's name. My Mum wanted me to be named after her grandmother because she loved her a lot. When I was little, I used to go to my great-grandma's. One day it was raining and neither my Mum nor my Dad were at home. Great-grandma used to call me Šukori - Skinny One. Great-gran went to the forest to get some wood and I went with her. It was cold. It was raining but she wouldn't stop chopping the wood. She accidentally hit herself with the axe but she wasn't hurt. Great-gran had this big cart. I helped her pile up the wood on the cart. And when we were finished, she put me on top of it. When we got home, soaked and filthy from the wood, she made me fruit tea and a slice of bread with jam. She also bought me a book but I can't remember what book it was. All I know is that I liked her a lot.

2. místo / Second Prize

Hana Kraková

Klub Zeferino, Valašské Meziříčí, 7. ročník / Seventh Grade, Zeferino Club, Valašské Meziříčí

~~Miro nektrapneder zažitkos~~

Vičínav pes Hana Kraková a hin mange 15 berš. Phirav andre 7. trida. Adadžives bi tumenge kamlomas vareso te pisinel pal miro nektrapneder zažitkos, so pes mange ačhilas. Mišlinavas mange, hoj sam amenge savore rovne, ale nane oda avka.

Savoro ačhilas nevinone pheraha mira spolužačkatar pro fejsbukos. Jekhvar pisindžom la spolužačkake ča ajso pheras pro fejsbukos a aver džives peske ge'om andre škola sar sako džives. Andre škola pre chodba pre mande imar užarlas cali lo'li andre chol'i. Lakro pharo celos pašlolas pre mande. Lelas man te čhinel, ale me som frišneder, ta demadžom andre late a joj pe'las pre phuv. Cali lo'li andre chol'i uštilas a začindžas mande te nadavinel, hoj som roma'ni. Kada mange na muk'om a muk'om lake jekh. Kada e čhaj na užarelas. Somas pre peste fejs barika'ni, kaj man dokazindžom te postavinel varekaske ajse zoraleske sar joj. Oda ale na džanavas, so man užarel avri pal e škola. Akanakes peske il'as le kamaradken. Na kamavas man lenca te marel. Daravas man lendar. Me som cikneder the šukeder. Jon hine ajse thule, zorale. So kerava? Phenavas mange, hoj užarava paš e škola. Jon ale na denas smirom the furt pre mande ričinenas, kaj mange rozmarena o muj. Sar džavas, ta man koja spolužačka chud'las balendar a me pe'om andre phuv. Esas odoj savore spolužaka andal e škola a ričinenas pre mande: „Hano, ušti!“ Fejs man ladžavas, hoj paš'luvav pre phuv. Nisostar nič uštilom a chud'om latar te ratinel. Kaleha mišlindžom, hoj imar hin sa virešimen.

Pre aver džives man vičindžas andre ředitelna o ředitelis. Na pačalas mange, hoj me som andre nadošali. Chud'las pre mande te ričinel. Me džanav, hoj na keržom lačhes, hoj mange la spolužačkatar keravas pheras, ale tosara man lake omluvindžom a mišlindžom, hoj imar hin sa virešimen. Ale me latar ča ratinavas. Na kamavas man zoraha te marel. E rak'lori diñas ko žandara a akana pes oda rešinel.

Darav, so man olestar šaj avel. N'iko mange le učitelendar na pačal, hoj me na chud'om te marel perši. Pačan ča la rak'lorake. Esas man odoj but svetki, so dikhle, kaj me na chud'om perši. Me olestar fejs bajinav, kaj mange latar keravas pheras pro fejsbukos. Mišlindžom mange, hoj hin oda ča pheras. Na džanavas, hoj joj oda lela až avka čačeste. Fejs olestar bajinav. Prebačindžom lake a te bi pes oda delas, ilomas bi oda pale. Kada džives esas perdal mande nektrapneder situacija!

..**Můj nejtrapnější zážitek**.....

Jmenuju se Hana Kraková a je mi 15 let. Chodím do 7. třídy. Dneska bych vám ráda napsala o nejtrapnějším zážitku, který jsem kdy měla. Myslela jsem si, že jsme si všichni rovní, ale není to tak.

Můj zážitek začal na Facebooku nevinným vtípkem na moji spolužačku. Jednou jsem napsala spolužačce takový vtíp na Facebooku a další den jsem šla normálně do školy jako jindy. Ve škole na chodbě na mě už čekala celá

zrudlá vztekem. Zalehla mě celým svým obrovským tělem a začala mě mlátit. Ale já jsem mrštnější, tak jsem do ní žďuchla a ona spadla na zem. Celá rudá vstala a začala mi nadávat, že jsem cikánka. To jsem si nedala líbit a jednu jsem jí vrazila. To nečekala. Byla jsem na sebe dost pyšná, že jsem se dokázala někomu, kdo je tak silný jako ona, postavit. To jsem ale nevěděla, co mě čeká po škole. Teď si s sebou vzala kamarádky. Nechtěla jsem se s nimi prát. Bála jsem se jich. Jsem menší a hubenější. Ony jsou takové tlusté a silné. Co budu dělat? Řekla jsem si, že počkám u školy. Ale ony nedaly pokoj a pořád na mě křičely, že mně rozbijou hubu. Když jsem vyšla, tak mě ta spolužačka chytla za vlasy a já jsem spadla na zem. Byli tam všichni spolužáci ze školy a volali na mě: „Hano, vstávej!“ Strašně jsem se styděla, že tam ležím na zemi. Z ničeho nic jsem se zvedla a začala jsem se bránit. Myslela jsem, že tím je to vyřešené.

Druhý den si mě zavolal do ředitelny ředitel. Nevěřil mi, že jsem v tom nevině. Začal na mě křičet. Vím, že jsem udělala chybu, že jsem si ze spolužačky dělala legraci na Facebooku, ale ráno jsem se jí omluvila a myslela jsem, že už je všechno vyřešené. Já jsem se jenom bránila. Nechtěla jsem se s ní opravdu prát. Češka to ale dala na policii a teď se to řeší.

Bojím se, co z toho může být. Z učitelů mi nikdo nevěří, že já jsem se nezačala prát. Věří té Češce. Měla jsem hodně svědků, kteří viděli, že já jsem si nezačala. Já toho opravdu lituju, že jsem si z ní dělala na tom Facebooku srandu. Myslela jsem si, že to je jenom vtip. Netušila jsem, že to vezme takhle vážně. Hodně toho lituju. Omluvila jsem se jí. Kdyby to šlo, vzala bych to zpátky. Tohle pro mě byla nejtrapnější situace.

.....**My Most Embarrassing Moment**.....

My name is Hana Kraková and I'm fifteen years old. I'm in the seventh grade. Today I'd like to tell you about the most embarrassing thing that has ever happened to me. I thought we were all equal but that's not the case.

My story started with an innocent joke with my schoolmate on Facebook. Once I posted this ordinary joke on my schoolmate's wall and the next day I went to school as usual. She was already waiting for me in the school corridor, her face purple with rage. She barged into me with her whole strength. She started hitting me and calling me a dirty Gypsy. I wouldn't have that and I hit her back. She wasn't expecting it. I was really proud of myself for having stood up to somebody as strong as she was. But I wasn't ready for what followed outside of school later. This time she brought her girlfriends with her. I didn't want to fight. I was afraid of them. I'm shorter and skinnier. They're all kind of heavysset and strong. What to do?

I told myself I would wait by the school but they wouldn't let it lie and they kept shouting they would beat me up. As I walked out, the classmate grabbed me by the hair and I fell to the ground. All of the kids from our school were there and they all shouted: "Hana, get up!" I felt really humiliated to be lying on the ground. All of a sudden, I got to my feet and I started to defend myself. I thought that would be the end of things.

The next day the headmaster called me into his office. He didn't believe that I was innocent. He started shouting at me. I knew I had made a mistake by poking fun at the classmate but I apologised to her that morning and I thought things were sorted. I had only been defending myself, I didn't want a proper fight. Unfortunately, the Non-Romany girl went to the police and now they are looking into it.

None of the teachers believe that I hadn't started the fight. They only believe the Non-Romany classmate. There were loads of witnesses who saw that I hadn't started the fight. I really regret making fun of her on Facebook. I thought it was just a joke. I had no idea she would take it so seriously. I truly regret it. I've said sorry to her. I wish I hadn't done it. Today is the most embarrassing day of my life!

3. místo / Third Prize

Petr Koločai

ZŠ Školní náměstí, Ústí nad Labem, 8. ročník / Eighth Grade, Školní Náměstí Primary School, Ústí nad Labem

...~~So mange vakerelas i phuri daj o dad~~.....

Miro papu mange vakerelas, sar pes dživelas, kana jov sas terno. Dodžandom man, hoj na sas nišavi elektrika u vašoda i gadži mange phenelas, kaj te gondolinav pr'oda, sar pes dživelas čirla u adadžives. Čirla pes o čhave bavinenas avre mañirencas sar adadžive. Phirenas buter andre priroda. Ode bavinenas všelijake hri. O čhave chudenas paš peste u na marenas pes u na phenenas peske džungale lava. O nipi sas buter lačhejileskere u oda prehordinenas andal jekh famelija pre aver. O čhave kavke barile u na sas len problemi la obezitaha u te vakeren le čhavenca maškar peste u sas len čačune kamarata. Adadžive hin i situacija aver. O čhave hin khere pro internetos. Na džanen, so hin te džan opre pro kašt i chuťkeren e guma, bavinen pre baba. O čhave pisinen pro internet, vičinkeren pre peste u vakeren pal o dumo

peste. Te pes dikhen avri, keren porjados maribnaha. Te dikhav le nipen pre ulica, na dikhav lenge pro muja. Maj savore dikhen pro mobila. Dživen mek pr'oda svetos abo hine la godaha avrether?

..... Co mi vyprávěli prarodiče

Můj dědeček mi vyprávěl, jak se žilo za jeho mladých let. Dozvěděl jsem se, že nebyla žádná elektrika, a to mě vedlo k zamyšlení se nad tím, jak se žilo dříve a dnes. Dříve se děti bavily jiným způsobem než nyní. Chodilo se víc do přírody. Tam se hrály různé hry. Děti spolu hodně držely pohromadě, nepraly se a nenadávaly si. Lidé byli více srdeční a to se přenášelo z jedné rodiny na druhou. Děti, které takto vyrůstaly, neměly problémy s obezitou, neměly problémy v komunikaci s vrstevníky a měly opravdové kamarády. Dnes je situace opačná. Děti tráví svůj volný čas doma na internetu. Nevědí, co je vylézt na strom, skákat gumu, hrát na babu. Děti si dopisují na internetu, nadávají si a pomlouvají se. Když se potom potkají venku, vyřizují si to násilím. Když potkávám lidi na ulici, nevidím jim do tváře. Téměř všichni jsou skloněni nad mobilem. Žijí ještě na tomhle světě, anebo jsou už myslí jinde?

..... My Grandparent's Story

My granddad told me how they used to live when he was young. I found out that they had no electricity and so I started thinking about life in the past and nowadays. In the past children used to entertain themselves in different ways. They used to spend much more time outdoors. They played all kinds of games out there. They stuck together and they didn't use to fight and call each other names. People had good hearts and this was passed from one family to the next. The children who grew up in this environment didn't suffer from obesity, they didn't find it hard to talk to other children and they had real friends. Nowadays the situation is different. The children spend all their time online at home. They don't know what it's like to go to the forest, skip rope or play tag. Kids post things online, they shout at each other and talk behind each other's backs. When they see each other face to face, they solve their differences by fighting. When I look at people in the street, I can't see their faces. Almost everyone is staring at their mobile phone. Are they living in this world or is their mind elsewhere?

Natálie Tomášová

ZŠ Purkyňova, Frýdlant, 7. ročník / Seventh Grade, ZŠ Purkyňova Primary School

...Miro dživipen.....

Me the miri daj bešahas le čhavenca andro gav Jindřichovice pod Smrkem. Kodej mek sas mištes, palis gejlam te bešel ko Frýdlantos, ta e daj chudla te bavinel o automati. Imar amenge na sas mištes. Sar pes avlam te bešel adaj, ta mange sas deš berš. Hin man pandž phralapheňa a duj nevlastna sourozenci – mire nevlastnone dadestar. Savore čhave sam avre dadestar, aňi na džanav savendar. Ča mire duj pheňa na. Mange 13 berš. Akana phirav andre sedmo trida. Sam rado, že mek na prepelom. Mira dake hin 35 a lakere piraneske, so leha dživel, 23. Me les na kamav sar le dades oda hino sar kamaratos, so k'amende bešel. Miro dad peske ila avra romňa, ale me pro bijav na somas, bo man na vičindža. Sas mange pharo. La macecha rado dikhav. Akana mušinav te phenel, či bešava ke miri daj či ke miro dad. O kamaratki mange phenen, že kije daj man na ela lačho životos. Kamav te sikh'ol, ale mek na džanav soske. Možno sikhľuvava pro automechanikos nebo barmanka, kuchařka alebo zubařka. Me na kamav te el sar miri fameľija, sar miri daj. Sako mange phenel, hoj avava sar miri daj. Oda man igen chal! Čačes pařav, hoj sikhľuvá avri a rodá mange buťi the ubytozna. Sar avava bari, ta kamas te džal pre dovolena. Kamas daresave lače čhas, so bi mange kerelas savoro. Kamav duj nebo jekh čhaven, ale sar mange ela 26 berš. Kamav, kaj mire čhave te dživen feder sar dživav me.

...Můj život.....

Žila jsem se svojí mámou a dětmi ve vesnici Jindřichovice pod Smrkem. Tam ještě bylo dobře, potom jsme se ale přestěhovali do Frýdlantu, to už máma začala hrát automaty. To jsme se už dobře neměli. Když jsme se přestěhovali, bylo mi deset let. Mám ještě pět sourozenců a dva nevlastní – od nevlastního táty. Každý z nás dětí je od jiného táty, ani nevíme od kterých. Jenom dvě sestry ne. Je mi 13 let. Chodím do 7. třídy. Jsem ráda, že jsem ještě nepropadla. Mámě je 35 let a jejímu příteli, se kterým žije, je 23 let. Já ho ani neberu jako tátu, je spíš jako kamarád, který u nás bydlí. Táta se oženil, ale na svatbě jsem nebyla, protože mě nepozval. Bylo mi to líto. Macechu mám ráda. Teď se musím rozhodnout, jestli budu bydlet u mámy nebo u táty. Kamarádky říkají, že u mámy žádnou budoucnost mít nebudu. Chci se vyučit, ale ještě nevím čím. Možná se vyučím automecha-

nikem nebo barmankou, kuchařkou anebo zubařkou. Nechci být jako moji příbuzní, jako máma. Každý mě uráží, že budu jako moje máma. Už mě to štve! Doufám, že se vyučím a najdu si práci a nějakou levnou ubytovnu. Až budu dospělá, chci jet na dovolenou. Chci hodného muže, který by všechno uměl udělat, chci dvě nebo jedno dítě, ale až když mně bude 26 let. Chci, aby se moje děti měly líp, než se mám já.

..... **My Life**

I lived with my Mum and the kids in Jindřichovice pod Smrkem. Life was good while we were there but then we moved to Frýdlant and that's when Mum started to gamble on fruit machines. Our life was no longer good. I was ten years old when we moved there. I have five more siblings and two step-siblings from my step-dad. Each of us kids has a different father, we don't even know who they are. Only my two sisters have the same Dad. I'm thirteen years old and I'm in my seventh grade. I'm glad I haven't had to repeat a year yet. My Mum is thirty-five and her boyfriend who lives with us is twenty-three. I don't even consider him my Dad, he's more like a mate who is staying with us. My Dad remarried but I didn't go to the wedding because he hadn't invited me. I was hurt. I like my step-mother. Now I have to make up my mind whether to live with my Mum or my Dad. My girlfriends are saying I've got no future living with my Mum. I want to get a vocational school qualification but I don't know what it'll be yet. Perhaps I could train for a car mechanic or a barmaid, cook or dentist. I don't want to be like my relatives or my Mum. Everybody keeps saying I'll end up like my Mum. I'm sick of it! I hope I can get a qualification, get a job and find some cheap hostel. When I grow up, I'd like to go on holiday. I want a good husband who can fix anything. I want one or two kids but not until I'm twenty-six. I want my children to have a better life than me.

.....
Speciální cena studentů z Gymnázia Sázavská /
Students' of Sázavská Grammar School Prize

Renata Kalejová

ZŠ Svatopluka Čecha, Kojetín, 8. ročník / Eighth Grade, Svatopluk Čech
Primary School

Soske mange kidlom avri vlastno téma? Vašoda, hoj kamav tumenge te phenel pal oda, so bi keravas, te bi man na lenas pre sredno škola vaš o nalače znamki. Na avavas bi bachtali, na chavas bi, na sovavas. So bi du-

reder keravas? Asi bi mange dophiravas e dešto klasa, opravinás bi mange o znamki, avka, kaj šaj man len pre škola. Soske kamav te džal te sikhľol? Vašoda, hoj kamav feder te dživel a te na avel pre podpora. Kamav te dosikhavel, hoj man pr'oda hin. Kamavas bi te sikhľol avri pre pokojsko abo recepčno. Kamav lači buči, hoj te kidav mange love pro kher a vareso perdal mire čhave. Le čhaven kamav nasigeder. Kamav, kaj te avel lačhes na čak mange, ale the le dadeske the la dake. Jon man den savoro, so potrebinav. Den man savoro lačhipen the hine igen lače. Pačan mange. Na kamav te doperel sar aver, kaj andro dešušov berš imar hine o čhaja phare. Oda me na kamav. Kamav te sikhľol a te kerel buči. Paľikerav le učitelenge, so savoro man sikhade, savoro, so džanav.

Proč jsem si vybrala vlastní téma? Kvůli tomu, že vám chci říct o tom, co bych dělala, kdybych se nedostala na střední školu kvůli špatným znám-
kám. Byla bych nešťastná, nejedla bych a nespala. Co budu dál dělat? Asi bych si dodělala desátou třídu, opravila bych si známky tak, aby mě na ško-
lu vzali. Proč se chci jít vyučit? Kvůli tomu, že chci žít líp a nebýt na podpo-
ře. Chci si dokázat, že na to mám. Chtěla bych se vyučit na pokojskou nebo
recepční. Chci dobrou práci, abych si našetřila peníze na byt a něco taky
pro své děti. Děti chci až později. Chci, abych se neměla dobře jenom já, ale
taky táta s mámou. Oni mi dávají všechno, co potřebuju. Dávají mi všechnu
dobrotu a jsou na mě moc hodní. Věřjí mi. Nechci skončit jako ostatní, že jim
je šestnáct a už jsou těhotné. To já nechci. Chci se vyučit a chodit do práce.
Děkuju učitelům, kteří nás učí, za všechno, co umím.

Why did I choose my own topic? So that I could tell you what I'll do if I don't
get into secondary school on account of my bad results. I'll be unhappy,
I won't be able to eat or sleep. What to do next? I'll probably finish my
tenth grade and get better results with which I could get into school. Why
do I want to go to a vocational school? In order to have a better life and
not to have to be on the dole. I want to finish school because I know I can
do it. I'd like to become a qualified maid or receptionist. I want a good job
so that I can save up for my own house and something for my kids, too.
I want to have kids later. I want not only myself but also my Mum and
Dad to do better. They give me everything I need. They give me all their
goodness and they are always kind to me. They believe in me. I don't want
to end up like other girls who are pregnant at sixteen. I don't want that.
I want to study and get a job. I'd like to thank our teachers for teaching me
everything I know.

Středoškolsťí studenti

1. místo / First Prize

Robin Kandráč

Klub Zeferino, Valašské Meziříčí, 1. ročník SŠ / First Grade of Secondary School, Zeferino Club, Valašské Meziříčí

.... So perdal mande znameňisal'ol o romipen

Vičinav pes Robin Kandráč a hin mange 16 berš. Phirav andre škola pro konzervatorija ke Ostrava. Som mekča andro peršo ročňikos. Studinav trubka, ale bašavav the pro klaviris. Adadžives bi tumenge kamľomas vareso te pisinel: so perdal mande znameňisal'ol o romipen.

Me som ajsa kaleder pro muj, aľe ňigda man na ladžavas, hoj som Rom. Mek som vašoda barikano. Te bi na avľomas Rom, ta bi na avľomas ajsa, savo som akana. Nigda man na ladžavas te phenel anglo manuša: me som Rom. Soske? Amen sam tiš manuša. Hin man koja nekfeder daj the nekfeder dadoro pro svetos. Jon man den baro vzoros. O dad hino tiš kaleder, aľe ňigda pes na ladžalas vašoda, hoj hino Rom. Me džanav, hoj hin amen varekana problemi le gadženca, so hin len bare predsudki, aľe hin tiš but gadže, so hine lače a nane len problemos pes amenca te bavinel. Me som pre škola korkoro Rom, aľe nane man ňikaha problemi. Hin man odoj but kamara. Romipen hin amaro baripen. Hin amen amare tradiciji, zviki, amari kultura, duma. A sam temperamentna. Naopak, te bi avľomas gadžo, ta bi na

avľomas ajso talentovano, na džanavas bi romanes. A me som pre romaňi čhib barikano! Mange jekh, hoj peske varesave gadže sikhaven: jov hino kalo Rom. Oda pes švadzi rakhen varesave diline manuša, so nadavinen.

Amen o Roma sam barikane, sar sam savore jekhetane the bašavel pes he giľavel pes. Perdal o Roma hin nekbareder e fajta. Na kampol amenge aňi barvalipen, ča te avas savore jekhetane he te aven savore saste. O dad mange furt phenel: „Ma ladža tut ňigda vaš tiri fajta aňi vaš tiri rasa.“ Som Rom a som opre barikano. Romale, ma ladžan tumen vašoda, hoj san Roma! Maškar o Roma hin but talentovana lavutara, učitelja, doktora, žandara. Hojča na del pes pal lende duma ňikhaj andro media. Andre televiza sikhaven ča o nalače veci pro Roma.

..Co pro mě znamená romství.....

Jmenuju se Robin Kandráč a je mi 16 let. Studuju konzervatoř v Ostravě. Jsem zatím teprve v prvním ročníku. Učím se na trubku, ale hraju i na klavír. Dnes bych vám chtěl napsat, co pro mě znamená romství.

Jsem v obličejí trochu tmavší, ale nikdy jsem se za to, že jsem Rom, nestyděl. Spíš jsem na to hrdý. Kdybych nebyl Rom, nebyl bych takový, jaký teď jsem. Nikdy jsem se nestyděl před lidmi říct, že jsem Rom. Proč? Jsme taky lidé. Mám tu nejlepší mámu a nejlepšího tátu na světě. Jsou mi velkým vzorem. Táta je taky tmavší, ale nikdy se za to, že je Rom, nestyděl. Víím, že míváme problémy s Čechy (neromy), kteří mají hodně předsudků, ale je také hodně Čechů, kteří jsou dobří a kteří nemají problém s námi mluvit. Ve škole jsem jediný Rom, ale s nikým nemám problémy. Mám tam hodně kamarádů. Romství je naše pýcha. Máme svoje tradice, zvyky, svou kulturu, jazyk. A jsme temperamentní. Kdybych naopak byl Čech, neměl bych takový talent, neuměl bych romsky. A já jsem na romštinu hrdý! Nevadí mi, že někteří Češi si na mě ukazují: To je černý cikán. Všude najdete pár hloupých lidí, kteří budou nadávat.

My Romové jsme pyšní, když jsme všichni pohromadě a zpívá se a tancuje. Pro Romy je nejdůležitější rodina. Ani tolik nepotřebujeme bohatství, jen když jsme všichni spolu a abychom byli všichni zdraví. Tatínek mi pořád říká: „Nikdy se nestyd' za svoji rodinu ani za svoji rasu.“ Jsem Rom a jsem na to hrdý. Romové, nestyďte se za to, že jste Romové! Mezi Romy je hodně nadaných muzikantů, učitelů, lékařů, policistů. Jenomže se o nich nikde v médiích nemluví. V televizi ukazují o Romech jenom negativní věci.

... **What Romipen – Being a Rom – Means for Me**

My name is Robin Kandráč and I'm sixteen years old. I'm studying music at a conservatoire in Ostrava. I'm only in my first grade. I'm studying trumpet but I play the piano too. Today I'd like to tell you a few words about Romipen and what it means to me.

My face is a bit dark but I have never been ashamed of being a Rom. On the contrary, I'm proud of it. If I weren't a Rom, I wouldn't be me. I have never been shy to say "I'm a Rom" publicly. Why should I be? We are humans, too. I have the best mother and father in the world. They are my role models. I know we sometimes have problems with those gadje who are prejudiced but there are also good gadje who have no problem talking to us. I am the only Rom at the school but I have no problems with anybody. I have a lot of friends there. Romipen is our pride. We have our traditions, customs, culture and language. We're full of life. If I had been born a Non-Romany, I wouldn't be so talented and I wouldn't know Romani. And I'm particularly proud of Romani! I don't mind some Non-Roma pointing at me saying: He's a black Rom. You will always find stupid people who will call you names.

We the Roma are proud when we are all together and we play music and sing. The extended family is everything to the Roma. We don't need to be rich, as long as we are all together and everybody is healthy. My Dad is always telling me: "Never be ashamed of your family and of your race." I'm a Rom and I'm proud of it. Roma, do not be ashamed of your origin! There are many talented musicians, teachers, doctors and police officers among us; the mainstream media just ignore them. They only show bad things about the Roma on TV.

2. místo / Second Prize

Gita Tomková

SŠ V Hati, Černovice, 16 let / 16 years old, V Hati Secondary School, Černovice

..... **Miro kamiben**

Vičinav man Gita Tomková. Hin mange 16 berš. Uliłom andre Londina. Bešavas odoj le dadeha a mira daha a the mire pheñenca. Fejs kamavas te phirel

andre škola. Kamňom, kaj te avav advokatka. Miri daj the miro dad sas pre ma fejs barikane a man sas sa, so kamavas.

Jekh džives amari famelija chudľa te rosperel. Miri daj, miro dad furt rodenas o love. Nıko na džanelas, kaj našlon. Palıs ačhiľa. Miro dado gejl'a sig andre buči a dikhľa, že mire pheňa nane khere. Miri daj rovlas. Kamňa te vičinel žandara. Miro dad sas smutno. Thodža la da andro vadžos, kaj te pes te uklidňinel. Andr'oda avle mire pheňa, ile peske fixa a pal o muj peske kerde tečki. Kaj te dičhol neštovice, že len hin. Miro dado avja andro pokojis, avľa a takoj phučľa le pheňendar, kaj sas. Dikhelas, že len hin neve renti a amare love sas andal e kasička pale het. Mire pheňa asanas andro muj. Miro dad rovlas, marelas len a vriskinkerlas pre lende. Jekhvareste sas bari rana a sas cicho. Avľa e daj, iľa les andro vasta a vriskinkerlas, kaj te mire pheňa te vičinen e záchranka. Mire dades l'igende andre špitala. Palıs ke amende avľa e socijalka a phendža, že mire pheňa fetinen a vašoda amen šov cikne čhavore thovena andre adopca, kaj pes te pripravinas. Lidžana amen tel duj kurke. Miri daj phendža, že mištes. Palıs amen sig tosara uštadža a phendža, že džas pro vilet.

Thodža amen andro motoris a gejl'am ke miri baba pro Čechi. Kerdža amenge avri e škola. Amen pes ladžahas, že na džanahas porjadnones čechika. Vašoda odoj na phirahas 16. 12. 2014 amen ile andre DDÚ andre Praha. 28. 7. 2015 pes mange uliľa muršoro. Vičinel pes Kristián. Ov hino miro kamiben, miro andeličkos. A avka ačiľa miro pribehos.

Vlastní překlad:

Moje láska.....

Jmenuju se Gita Tomková. Je mi 16 let a narodila jsem se v Londýně. Žila jsem tam se svými rodiči a sourozenci. Měla jsem ráda školu, chtěla jsem se stát advokátkou. Rodiče na mne byli pyšní a já jsem měla všechno, na co jsem si vzpomněla.

Jednoho dne se naše rodina začala rozpadat. Máma s tátou pořád hledali peníze. Nikdo nevěděl, kam se nám ztrácejí. Ale pak to přišlo. Táta šel ráno dřív do práce a zjistil, že sestry nejsou doma. Máma brečela. Chtěla volat policii. Táta byl smutný. Uložil mámu na postel, aby se uklidnila. V tom přišly sestry. Vzaly si fixu a podobaly se na obličej, aby to vypadalo, že mají neštovice. Táta přišel do pokoje a hned se ptal, kde byly. Viděl, že mají nové oblečení. Naše peníze z kasičky byly zase pryč! Sestry se mu smály do obličeje. Táta brečel, bil je a řval na ně. Najednou rána a bylo ticho. Přiběhla máma, vzala ho do náručí a křičela, ať sestry zavolají sanitku. Tátu odvezli a pak k nám přišla sociálka a řekla, že sestry fetují a kvůli tomu že nás šest malých dětí půjde do adopce, ať se připravíme. Odvezou nás za čtrnáct dní.

Máma řekla: Dobře. Pak nás v noci vzbudila a řekla, že jedeme na výlet.

Dala nás do auta a odjeli jsme do Česka k babičce. Zařídila nám školy, ale my se styděli, že neumíme pořádně česky. A tak jsme tam nechodili. 16. 12. 2014 nás vzali do DDÚ v Praze a 28. 7. 2015 se mi narodil syn Kristián. Můj chlapeček, můj andělíček! A tak skončil můj příběh.

..... **My Love**

My name is Gita Tomková and I'm sixteen years old. I was born in London. I was living there with my parents and my sisters. I really enjoyed going to school. I wanted to become a solicitor. My Mum and my Dad were really proud of me and I had everything I wanted.

One day my family started to fall apart. My parents kept missing money. No one knew what had become of it. That's when it happened. One day my Dad was leaving for work early and he found out that my sisters weren't at home. My Mum cried. She wanted to call the police. My Dad was sad. He put my Mum into bed so that she could calm down. Suddenly my sisters turned up, they took a marker and they made spots around their faces. They wanted it to seem as though they had chicken pox. My Dad walked into the room and he asked my sisters directly where they had been. He could see they were wearing new clothes and that the money had again disappeared from the piggy-bank. My sisters laughed in his face. My Dad was crying, he started hitting them and shouting at them. Then all of a sudden, there was a loud bang and then silence. My Mum walked in, she took him in her arms and she screamed at my sisters to get an ambulance. He was taken to the hospital. Then the social services came to our home and they announced that my sisters were on drugs and because of it, all six of us younger siblings would be taken into adoption, and to get ready for it. They were supposed to take us away in two weeks' time. My Mum seemingly agreed. Then early in the morning she woke us up and she said we were going on a trip.

She put us in the car and brought us to our grandmother in the Czech Republic. She arranged school for us. However, we were ashamed because we couldn't speak Czech properly and so we didn't go there. On December 16th 2014 we were taken to a youth detention centre in Prague. On July 28th 2015 I gave birth to a baby boy. His name is Kristián. He is my love, my angel. And this is the end of my story.

3. místo / Third Prize

Alexandra Biháriová

NPK Husita, Praha, 1. ročník SŠ / First Grade of Secondary School, Husita Low-Threshold Centre, Prague

Vičínav mange Alexandra Biháriová. Hin man 16 berš. Phirav andro peršo ročňikos pre kuchařka. Kamav škola te dokereľ. Paľis bi mange kamľomas te kerel e maturita. Džanav, sar hin phares te rodel buči. Kamľomas bi te zarodel bare love, vaš kada, kaj te dav mira da. But la da dikhav rado. Dživas korkore. Miro dad muľa. Has nasvalo. Imar oleske pandž berš. But mange chibinel. Furt leha džav suno. Furt kamel, hoj te džav pal leste pre mulaňi bar. Mira da hin akana murš. Rado pes dikhen. Mira dake hin 53 berš. Starinel pes pal mande. Savoro mange cinavel. But la rado dikhav.

Jmenuji se Alexandra Biháriová. Je mi 16 let. Chodím do prvního ročníku na kuchařku. Chci školu dodělat. Pak bych si ráda udělala maturitu. Víím, jak je těžké najít si práci. Chtěla bych si slušně vydělávat, kvůli tomu, abych mohla dávat peníze mámě. Mám mámu moc ráda. Žijeme samy. Tatínek umřel. Byl nemocný. Už je to pět let. Hodně mi chybí. Pořád se mi o něm zdá. Pořád chce, abych za ním přišla na hřbitov. Máma teď žije s mužem. Mají se rádi. Mámě je 53 let. Stará se o mě. Všechno mi kupuje. Mám ji hodně ráda.

My name is Alexandra Biháriová and I'm sixteen years old. I'm in my first grade at a culinary training school. I want to finish the vocational training and then I would like to get a secondary-school leaving certificate ("maturity exam"). I know how hard it is to find work. I'd like to make a lot of money so that I could give it to my Mum. I love my Mum very much. We live alone. My Dad is dead. He was seriously ill. It's already been five years. I miss him a lot. I keep dreaming about him. He keeps asking me to follow him to the graveyard. My Mum has got a boyfriend now. They love each other. My Mum is fifty-three years old. She takes good care of me. She gets me everything I like. I love her very much.

3. místo / Third Prize

Dominik Zolnaj

NZDM Společně-Jekhetane, Ostrava, 17 let / 17 years old, Low-Threshold Centre Společně-Jekhetane, Ostrava

Vičínav pes Dominik Zolnaj. Hin mange dešuefta berš a bešav Ostravate. Iriná tumenge, so bo kamavas. Miro suno hin, kaj man te avel škola. Kamavas te phiren motorihá a te džanen te prekeren. Me som baro dilino, hoj gejlom het andal e škola. Akanak šaj avavas peske raj. Na džanav, so akanak te kerel, sar man nane e škola aňi andre buťi man na lena. A kamás bo, kaj man te jen mire lovore. Das bo mira dajorake. Me na kamav te jel pre podpora sar o Roma, so me imar šaj kerav? Ko mange imar pomožinela? Imar džanav, hoj nane mištes, sar tumen nane školi, u buťi našti arakhen. Me som terno a sar arakhava buťi, džava te kerel varesi škola the dalkovo, kaj te dikhen mire čhavore, sar man jena, hoj o dad peske kerđa e škola, sar sas phureder. Lačo džives savorenge!

Jmenuju se Dominik Zolnaj. Je mi sedmnáct let a bydlím v Ostravě. Napíšu vám, co bych si přál. Můj sen je mít školu. Chtěl bych řídit auto a umět je opravovat. Jsem opravdu hlupák, že jsem nechal školy. Jinak bych už teď byl svým pánem. Nevím, co teď dělat, když školu nemám a do práce mě nevezmou. A chtěl bych mít vlastní peníze. Dával bych je mámě. Nechci být na podpoře jako Romové. Jenomže co teď mám dělat? Kdo mi teď pomůže? Už vím, že nemít školu je zlé a práci nenajdete. Jsem mladý, a až si práci najdu, udělám si nějakou dálkovou školu, aby moje děti věděly, až je budu mít, že táta si dodělal školu, když byl starší. Dobrý den všem!

My name is Dominik Zolnaj. I'm seventeen years old and I live in Ostrava. I'm going to tell you what I would like. My dream is to have a school degree. I'd like to drive a car and be able to fix it. It was really stupid of me to leave school. I could have been someone by now. I don't know what to do now when I don't have a school diploma and I can't find a job. I would like to have money of my own. I'd give it to my beloved Mum. I don't want to be on the dole like the other Roma. What should I do now? Who's going to help me? Now I know that it's bad not to have an education when you can't find a job. I'm still young, and when I get a job, I will go back to school, even if it's a distance study programme, so that my kids, when I have some, can see that their Dad got an education when he was older. Good day to you all!

Dospělí

1. místo / First Prize

Klára Pompová

Kojetín

...**So mange vakerenas miro papus..miri baba**.....

Hin oda igen lačno vakeriben, pal soste bi pes delas but te pisinel. Amari phuri daj the phuro dad hin perdal o čhave baro daros le Devlestar. Bi lengro nane le čhaven pre soste te pametinel, pre peskeru cikno dživipen, so predžidile. Man has e baba vlastno. O papus na has vlastno. Ale amen o čhave oda aňi na džanahas, te na amenge phendehas o cikne čhave. Jon amenge igen zavidzinenas. Has len the so.

Amaro papus la babaha has nekfeder manuša pro svetos. Jon phirenas amenca andro veš. O papus gilavelas le čiriklorenca, sikhavenas amenge o kvetici, e luka, o veša, o hubi, sa so barol andro veš. Phenelas, hoj oda hin le Devlestar baro daros. Bij'oda našti dživas. Savoro kempel ko dživipen. Has baro cholamen pre oda, sar varesave džene keren bordelis andro veš. Jov kidelas o papira, o židli, savoro, so na kamel te avel andro vše. O papus has igen bučakro, lačno manuš. Le čhavorenca pes džanelas te bavinel. La babaha řigda na sas pre amende cholamen, na gravčinenas pre amende. Ale mušinahas len te šunel. O papus bašavelas pre harmonija. E baba leske gilavelas. Ke amende has furt veseles.

Nekfeder jehas o rača jevende. Oda amenge phenenas o paramisa the vakerenas amenca pal e škola. Phenenas, hoj mušinas but te sikhľol, kaj amendar vareso te avel. So amenge vakerelas, na del pes te bisterel. Has

igen lače manuša. Dikhenas rado na čak amen, ale savore manušen. Furt vakerenas pal e škola, hoj lačhes te sikhľuvav. Bije škola na aveha lačo manuš. O papus phenelas, hoj e romaňi džuvľi mušinel te avel avrisikhadži vareso aspoň. Naščik avel bije škola. Joj mušinel te džanel te bararel le čhaven, te džanel pes te starinel la fajtatar, the le romestar. O rom mušinel te kerel buči, hoj te avel sostar te dživel. Bije buči nane maro, mri čhaj, phenenas. O papus la babaha pes modlinenas ko Del vaš amaro sascipen the amaro sikhavišagos. Phenelas, hoj sar avaha avri sikhade, feder pes amenge dživla. Avaha duvar manuša. E škola hin perdal o dživipen zaklados. La baba has jekh čhavo, ale dešujekh vnučata. Joj na džanelas te ginel the te pisinel. Ale has igen lači the bari šukar. Pekelas nekfeder bučti the pekibena. Joj phenelas, hoj avela ajse časi, so bije škola na kereha buči. Mušineha vareso te avel sikhado.

Hin oda lava, so pes na del te bisterel. Adadžives pes oda sikhavel. Šaj the me phenav, hoj oda hin čačipen. Možno o papus la babaha aňi na džanenas, so amenge vakerenas pal e škola the buči, hoj adadžives ela čačipen. Na del pes pr'oda te bisterel. Bisterdžom te phenel, hoj miro papus jehas pre Slovensko vajdas, richtaris. Dikhelas amen igen rado. Perdal amende oda na has cudzo papus. La babaha has nekfeder manuša pro svetos. Hine amenge andro jilo, the andre amare spominky. Me avel lenge e phuv loki.

..... Co mi vyprávěli moji prarodiče

To je dobré téma, o kterém by se dalo dlouho psát. Náš děda s babičkou byli pro děti velkým darem od Boha. Bez nich by si děti ze svého dětství ani neměly na co pamatovat. Já měla babičku vlastní a dědečka jsem měla nevlastního. Ale my bychom o tom ani nevěděli, kdyby nám to děti neřekly. Oni nám ho strašně záviděli. A taky měli co.

Můj dědeček a babička byli ti nejlepší lidé na světě. Chodili s námi do lesa. Dědeček zpíval s ptáky, ukazoval nám kytky, lučiny, lesy, houby, všechno, co roste v lese. Říkal, že to vše jsou velké dary od Boha, bez kterých nemůžeme žít. Hodně ho rozčilovalo, že někteří lidé nechávají v lese odpadky. Sbíral papírky, židle, vše, co nepatří do lesa. Dědeček byl velmi pracovitý a hodný člověk. Uměl si hrát s dětmi. S babičkou se na nás nikdy nerozčilovali, nikdy na nás nekřičeli. Ale poslouchat jsme je museli. Dědeček hrál na harmoniku. Babička mu k tomu zpívala. Měli jsme veselo.

Nejlepší byly zimní večery. To nám vyprávěl pohádky a povídali jsme si o škole. Říkali nám, že se musíme pořádně učit, aby z nás něco bylo. Na to, co nám říkali, se nedá zapomenout. Byli to tak dobří lidé. Měli moc rádi nejen nás, ale všechny lidi. A pořád nám říkali o škole, abychom se dobře

učili. Bez vzdělání lepší člověk nebudeš. Dědeček si myslel, že Romka má být aspoň vyučená. Nemá být bez vzdělání. Musí zvládnout vychovat děti, postarat se o rodinu, o muže. Muž musí pracovat, aby uživil rodinu. Bez práce není chléb, říkal. Dědeček s babičkou se modlili k Bohu za naše zdraví a vzdělání. Říkal, že se vzděláním budeme mít lepší život, budeme dvakrát člověkem, že škola je základ života. Babička měla jen jednoho syna, ale jedenáct vnoučat. Neuměla číst ani psát. Ale byla moc hodná a velmi krásná. Pekla nejlepší buchty a koláče. Říkala, že přijde čas, kdy bez vzdělání práci neseženeš. Něčím se musíš vyučit.

Na ta slova nemůžu zapomenout. Dnes se to potvrzuje. Sama můžu říct, že to je pravda. Možná děda s babičkou ani nevěděli, že to, co nám říkali o vzdělání a práci, je už dnes skutečnost. Na to se nedá zapomenout. Zapomněla jsem říct, že můj dědeček byl na Slovensku vojdou, rychtářem. Měl nás velmi rád. Nepovažovali jsme ho za nevlastního. S babičkou to byli nejlepší lidi na světě. Zůstávají v našich srdcích a myslích. Ať jim je země lehká.

..... **My Grandparent's Story**

This is a very interesting topic that a lot could be said about. Our grandmothers and grandfathers are a godsend for the children. Without them, the children wouldn't have a source of memory who would tell them what they lived through as children. I had my own grandmother and a step-grandfather but we, the children, wouldn't even have known he wasn't our own, if the other children hadn't told us. They were really jealous and for good reason.

Our grandfather and grandmother were the best people in the world. They used to take us to the woods. Granddad used to sing with the birds, show us flowers, meadows, trees and mushrooms, frankly everything that you can find in the forest. He used to say that they were God's great gift. We couldn't live without them. Everything has its own purpose. He was really angry with people who made a mess in the forest. He would collect the rubbish, chairs, everything that had no place in the woods. He was a good hard-working man. He had a way of talking to kids. He and grandmother were never angry with us, they never used to shout at us but we had to be obedient. Granddad played the accordion and grandma used to sing. Our house was always full of cheer.

The best times were the winter evenings. That's when he used to tell us fairy-tales and talk to us about school. He used to say we had to study hard so that we could become someone. I will never forget what he told us. They were really good people. They loved not only us but also other

people. They were always talking about school, and how we needed to do well. Without education, you will not become good human beings. He used to say that a Romany woman must have at least a vocational school training. She cannot be entirely uneducated. She must raise the children and look after her husband and the extended family. Her husband must have a job so that there is enough to live on. "Without work there is no bread, my girl," he used to say. Granddad and grandma prayed to God for our health and education. He used to say that once we had a degree, we would have a better life. We would become people twice over. Education is elementary for life. My grandma had one child but eleven grandchildren. She couldn't read and write but she was really good and very beautiful. She used to make the best pastries and cakes. She used to say that there will come a time when without an education, you wouldn't be able to get a job. You've got to have a qualification.

These are words you can never forget. And nowadays her words are coming true. Even I can say it's true. Perhaps not even grandma and granddad realized that what they were saying about education and work would one day come true. It's impossible to forget though. I forgot to mention that my granddad was the mayor of his village in Slovakia. He loved us very much. We never viewed him as a step-grandpa. Along with grandma, they were the best people in the world. They forever remain in our hearts and in our memories. May they rest in peace.

.....**Miro than pro svetos**.....

Kale lavore man dotradle te premišlinel. Na džanav, kas kamav te oslovinel. Či oles, so oda vimišlindžas, či so pisindžas kale temi. Mišlinav, hoj oda nane podstatno. Oles, kaste oda patrinel, rakhela avri. Kamav te palikerel. Podarindžas pes oda tumenge igen lačhes. Mek jekhvar bares palikerav.

lmar sar dešeberšengri čhajori premišlinavas o than, kaj bi kamavas te dživel. Kaj odoj has šukares, na mušinav te phenel. Pal oda, so predžidilom le dadeha the la daha, the peskre phralenca the le pheñenca aňi na has nič naobviklo. Sako amendar le čhavendar peske kidl'as avri phuv, kaj bi kamelas te dživel, savi buči te kerel. Kidl'om amenge the peskere princen a le romen. Pal oda savoro, račenca vakeravas la daha the le dadeha. Has oda igen šukar. O časos denašelas, me bariłom a ilom romes. Pal savoro, so predžidžilom, the s'oha mušindžom te předžal andro dživipen, sar pes te ačhavel le gadženge, ale the le Romenge, dochudl'om man ke oda, hoj me na džanav, či man hin pr'oda svetos miro than. Phares pes mange oda pisinel, thanenca preačhav te pisinel a khosav o apsa.

O svetos hin šukar. E priroda nadherno. Le romeha pregeľom pre dovolenka the aver štati sar e Francija, Špaňelsko, Rakusko, Polsko, Chorvatsko, Jugoslavija. Zgeľom man odoj le Romenca. Has oda perdal mande baro zažitkos. Dikhľom, sar pes le Romenge dživel. Phučavas lendar, či hine bachtale. Dodžanľom man, kaj feder peske dživen. Hin len o love, bo hin len buči a the o socialno sistemso hin feder. No bachtale mek nane. Chibinel lenge o domovos. Ale so perdal o Roma hi o domovos? Hem naščik oda avel čak e blisko fajta. Chibinel amenge peskro than, o pašalipen, e buči, spokojnosca, lače šušedi, ale the oda, kaj varekaj te patrinas, kaj amen te len sar manušen. No oda amen nane. Len amen sar priťaža perdal o štatos, so na kamas te kerel buča a chas avri le ľudos. Sam čhide andre jekh gono. Či sam lače abo phuj. Hin oda jekh. Na kamen amen o parno ľudos paš peste.

Vašoda phučav, kaj patrinas. The te amen narodzindžam pro Čechi abo pre Slovensko a kamahas bi kadaj te patrinel, nane oda kavka. Chibinel amenge amari phuv, amaro than andre late. Čak ufnosca the pačaviben le Devleske man del zor te dživel a te na daral, so avela. Lav o dživipen sako džives a palikerav le Devleske vaš o dživipen. Pačav, hoj jekhvar peskro than rakhaha, the te na pre kada svetos.

...**Moje místo na světě**.....

To zadání mě donutilo přemýšlet. Nevím, koho mám oslovit. Jestli toho, kdo ho vymyslel, anebo kdo témata napsal. To není podstatné. Člověk, kterému to patří, si to najde. Ráda bych poděkovala. Povedlo se vám opravdu dobře. Ještě jednou velmi děkuji.

Už jako desetiletá dívka jsem přemýšlela nad místem, kde bych si přála žít. Že tam bylo krásně, není potřeba ani říkat. Po tom, co jsme zažili s rodiči a sourozenci, to ani není nic zvláštního. Každý z nás, dětí, si vybral nějakou zemi, ve které by si přál žít a pracovat. Vybrali jsme si také svoje prince – ženichy. O tom všem jsme si po večerech povídali s rodiči. Bylo to moc krásné. Čas plynul, já vyrostla a vdala jsem se. Po všem, co jsem zažila a čím jsem si v životě musela projít a čelit přitom neromům i Romům, jsem došla k tomu, že nevím, jestli na tomto světě mám svoje místo. Těžko se mi o tom píše, chvílemi přestávám psát a utírám si slzy.

Svět je krásné místo. Příroda je nádherná. Na dovolených jsme s mužem procestovali také jiné státy – Francii, Španělsko, Rakousko, Polsko, Chorvatsko, Jugoslávii. Scházeli jsme se tam s Romy. To byl pro mě obrovský zážitek. Viděla jsem, jak se tam Romům žije. Ptala jsem se jich, jestli jsou šťastní. Dozvěděla jsem se, že se mají líp. Mají peníze, protože mají práci a také sociální systém je tam lepší. Ale šťastní stejně nejsou. Chybí jim

domov. Ale co pro Romy znamená domov? Tím se nemůže myslet jenom rodina. Chybí nám naše místo, okolí, práce, spokojenost, dobří sousedé, ale také vědomí, že někam patříme a že nás tam považují za lidi. To nemáme. Vnímají nás jako přítěž pro stát, jako ty, kteří nechtějí pracovat, jako ty, co parazitují na společnosti. Hází nás do jednoho pytle, dobré i špatné. Bílí lidé nás vedle sebe nechtějí.

Proto se ptám, kam patříme. I když jsme se narodili v Česku nebo na Slovensku a rádi bychom sem patřili, není to tak. Jenom naděje a víra v Bohu mi dávají sílu žít a nebát se toho, co přijde. Přijímám život každý den a děkuji za něj Bohu. Věřím, že jednou svoje místo najdeme, i když ne na tomto světě.

... **My Place in This World**

These words have made me think. I don't know who I'm talking to, whether the person who invented this topic or the one who wrote them down. But that's not important I think. The person who my words are meant for will find them. I want to say thank you. You've done a really good job here. I want to say thank you once again.

I was thinking of the place where I would like to live as early as when I was ten years old. I don't have to stress that the place was nice. There was nothing all that special about the life we lived with my parents and my brothers and sisters. Each of the siblings dreamed about the country where we would like to live and the job we would like to do one day. We also dreamed of our princes, our future husbands. In the evenings we talked about it with our Mum and Dad. It was really nice.

Time passed, I grew up and got married. After all that I've been through in my life and the adversity I've experienced from the hands of both gajde and Roma, I've come to the conclusion that I don't know whether I have my own place in this world. I find it really hard to talk about it, from time to time I have to stop and wipe away my tears.

The world is a wonderful place. Nature is stunning. With my husband, I've also gone on holiday to other countries: France, Spain, Austria, Poland, Croatia and the former Yugoslavia. I met other Roma there and it was a big experience for me. I saw how other Roma live. I asked them whether they were happy. I found out that they lived a better life. They have money and their social security system is better. But they are not happy. They miss their home. However, what is home for the Roma? It cannot be just where our family is. What we're missing is our own place, environment, work,

happiness, good neighbours but also the feeling that we belong somewhere. Where we would be viewed as human beings. We don't have that, though. We are perceived as a burden on the state; as someone who doesn't want to work but only sponges off other people. For them we are all the same. They don't care if we are good or bad, it's all the same to them. White people don't want us around them.

Therefore I ask: where do we belong? Even though we were born in Slovakia or the Czech Republic and we would like to belong here, that is not the case. What we miss is our own country and our place in it.

Only hope and faith give me the strength to go on living and not to be afraid of the future. Every day I accept life from God's hands and I'm grateful for it. I believe we will find our own place one day, even if it isn't in this world.

2. místo / Second Prize

Alena Gronzíková

IQ Roma servis, Břeclav

.....Šukar suno.....

Hin oda načirla. E Rozarka uštila sig tosara. Mek o khamoro aňi na avla avri, the joj imar denaškerlas pal o kher. Savoren uštavelas. „Ušten, imar hin tosara! Šunen man savore! Džalas mange igen šukar suno. Khere sas amen dzvirincos, igen but rokonorenca, cikne čivavenca. Jááááj, oda sas vareso!“ Jehkvarestar mandar cirdel tele o paplonos, kaj te uštav, kaj šunav la. Devlale! Meravas andre cholí. Šaj mange sombatone suťom dureder. Phirav sako dıves andre buti the mušınav sig tosara te uštel. Adi čhajori mange na del smirom. Na mukel man dureder te sovel, gondolinavas andre peste. Na phendom pre oda nič. Te na rovel, te na kerel mek bareder bida. Šaj peske phenel, hoj la imar na kamav.

Lokores, cholaha uštilom pal o hados the gejlom mange te morel o muj the o danda. Palis mange bešlom pre fotelka. E Rozarka mange bešla pro khorča. Dikhla pre ma. Phenel: „Mamo, šun! Imar džanav, so kerava. Imar džanav, sar zarodava lovore, kaj mange te cinav ajses rukonores, sar mange džalas andro suno.“ „Bikenkerava,“ phenda barikanes. Ola lakere šukar jakhora. Maj lake o čerčeňa andre chudkernas. Asav andre peste. Avke, kaj te man na dikhel. Joj mek sa furt vakerlas the vakerlas. Palis uštila pro pin-

dre upre the pale chuťkerlas. Chudľa te khelel pal calo kher. Jehhvarestar chudľa te giľavel giľori, so peske korkori sthoda pal oda, sar te dochudel love. Ela man lovore pre miri čivava!

Medig e Rozárka giľavelas, me kerďom jag andro bov, te na avel andro kher baro šil. Sas jevende. Pale chudľa te vakerel: „Dikh, mamó, bikenava oda, so tu cinavkereha andre chladnička. So tuke na kampela te tavel.“ Akor man cirdľa andre chodba. Phundraďa o vudaroro pal e chladnička, dikhel upral dži tele. Krucinel le šereha, na paťal peskere jakhenge. Akor zadikhľa čokoladovo pudinkos. „Mamó, som čino bokhaľi, ta mušinav perši te zkušinel, či hino lačo ada pudinkos, medik les varekaské bikenaha,“ phenda e Rozárka. Andro vast iľa bari roj the mukhľa pes te chaľ. Caló muj sas la zamaľardo le pudinkostar. Chudel pes pal o peroro. Dukhal la, bo igen sig les chaľa tele. Dikhel pre mande the pale pes mukhľa te vakerel: „Mamó, šun! Te dikhes ole rukonoren, save sle šukar! Jehhbuter ola cikne čivavi,“ zaasandíľa. „Me kamav ajse rukonores.“ Pale ušťila, gejľa kije chladnička, dikhel feder, so hin andre cinkerdo. Iľa avri zelene papriki the chudel te viskinel:

„Dikhča, mamó! Me džanavas, kaj arakhava vareso, so hino sasto the del pes te bikenkerel. The avka me papriki na chav. Džanav, kaj hine lače pro sastipen, manuš pal lende barol. Me len ale narado chav. Feder ela te len bikenaha le gadženge, jon igen rado chan ajse chabena! Te bikenaha po jekh paprika, hin amen pandž, ela amen pandž koruni. Oda hin but, na mamó, phučľa mandar. „Oda nane but, mri čaj. Mek tuke kampil maj pandž ezera pre kajso rokonoro,“ odphendom lake.

Andr'oda vareso šunav. O budikos. Mušinav te ušťel andre buti. Kerav jag. Ušťavav la Rozarka andre škola. Naďočirla lake ela ochto berš. Hin la suno, kamel rukones, kavejakeri čivava. Šukar suno.

.....Hezký sen.....

Stalo se to před nedávnem. Rozárka vstala brzy ráno. Ještě ani nestačilo vyjít sluníčko a už běhala po celém pokoji a její křik budil celou rodinu. Vstávejte, už je ráno! Měla jsem krásný sen. Zdálo se mi, že máme doma zvěřinec, kde je plno pejsků, samé čivavy. Jéje, to byla paráda! Začala ze mě stahovat peřinu, abych už vstala a věnovala se jí. Bože, co ta se nazlobí! Konečně sobota, mohla jsem si přispát a nepospíchat do práce jako každé ráno. Ta mrška mě ale nenechá! Nahlas ale neříkám nic, abych ji náhodou nerozplakala. Ještě by si mohla myslet, že už ji nemám ráda.

Pomalounku, ještě celá nerudná, vstávám z pelechu a jdu se umýt. Vyčistím si zuby a usadím se do křesla. Vtom si mi Rozárka sedne na klín a upře na mě oči. A povídá: „Už vím, jak vyděláme penízky, abych si mohla koupit ta-

kového pejska, jakého jsem viděla ve snu.“ „Budu prodávat,“ řekla pyšně. Ty její hezké oči. Jiskřičky v nich jí jenom blýskají! Usměju se sama pro sebe, aby to neviděla. Ona ale brebentí pořád dál a dál, až k zešlání. Zničehonic vstane a zase začne poskakovat. Nakonec se pustí do tance a prozpěvování písničky, kterou si sama složila o tom, jak získá peníze: Budu mít peníze na malou čivavu...

Zatímco si Rozárka prozpěvovala, rozdělala jsem oheň v kamnech, aby nebyla taková zima. Venku mrzlo, až praštělo. Po chvíli se zase rozpovídá: „Maminko, podívej! Budu prodávat to, co nakoupíš do ledničky. Třeba to, co už nebudeš potřebovat k vaření.“ A už mě táhne na chodbu. Otevře dvířka od ledničky a zkoumá její obsah odshora dolů. Kroutí hlavou a nevěří svým očím. Vtom zahlédne v ledničce čokoládový pudink. „Maminko, mám hlad! Radši nejdřív vyzkouším, jestli není zkažený, než ho někomu prodáme,“ říká Rozárka. Bere do ruky velkou lžičku a pustí se do jídla. Celou pusou má upatlanou od čokolády. Chytí se za břicho. Teď jí bolí, protože zhltnula pudink moc rychle. Znovu se na mě podívá a spustí: „Maminko, poslouchej, kdybys viděla ty pejsky, jací byli krásní! Nejvíc se mi líbí malé čivavy,“ zasměje se. „Taky chci takového pejska.“ Vstane, jde zpátky k ledničce a znovu si pečlivě prohlédne její obsah. Ze spodního šuplíku vytáhne pytlík se zelenými paprikami a vykřikne: „Už to mám, maminko, podívej! Věděla jsem, že najdu něco zdravého, co se dá prodat! Já stejně papriky nerada! Bude lepší, když je prodáme gádžům. Oni mají moc rádi zdravé věci! Když je prodáme po koruně, budeme mít hned pět korun! To je přece hodně, maminko, nebo není?“ zeptá se nakonec. To není moc peněz, holčičko moje, na takového pejska, jakého si přeješ, chybí ještě aspoň pět tisíc, povídám.

Vtom něco zaslechnu. Budík! Zase musím vstávat do práce. Rozpálím kamna a budím Rozárku, aby vstávala do školy. Zanedlouho jí bude osm a má velký sen: chtěla by pejska. Kapučínovou čivavu. Hezký sen.

.....A Lovely Dream.....

It happened recently. Rozárka got up early in the morning. The sun hadn't come up properly yet but she was already running around the room, waking everybody up. "Get up already! It's morning! Listen up everybody! I had a very beautiful dream. We had a menagerie at home full of little dogs, tiny Chihuahuas! Now that was something!" Suddenly she started pulling off my blanket to make me get up and listen to her. Jesus, I was so cross with her! On a Saturday, I can have a lie-in when otherwise I have to get up every day early in the morning and go to work. The girl just wouldn't leave me in peace. She wouldn't let me sleep any longer, I thought to myself; but I didn't actually say anything so as not to make her cry, not to make things even worse.

She could end up thinking I don't love her anymore.

Slowly and angrily I got up from bed and went to wash my face and clean my teeth. Then I sat down on the sofa. Rozárka climbed into my lap, looked at me and said: "Listen, Mum! I've worked it out. I already know how to make money to get that little dog I saw in my dream. I'll become a saleswoman," she said proudly. Those pretty eyes of hers! They are full of glittering stars. I smiled to myself so that she couldn't see it. She kept talking and talking. Then she got to her feet and started jumping around. She started dancing around the whole flat. And then she broke into a song of her own making describing how she was going to make the money. "I'll get money for my Chihuahua!"

While Rozárka was dancing, I lit up the stove to keep the chill out of the house. It was winter. Then she started talking again: "Listen, Mum, I'll sell what food you get for our fridge; what you don't need for cooking." And she dragged me straight into the corridor. She opened the door of the fridge and started looking around. She started shaking her head in disbelief. At that moment, she spotted a cup of chocolate mousse. "Mum, I'm a touch hungry, I need to test how good this mousse is before I sell it to anybody," Rozárka declared. She grabbed a tablespoon and started eating. She covered her face in the mousse. Then she grabbed her stomach. It was hurting because she had eaten the mousse up too quickly. She looked up at me and then she resumed her talk: "Listen, Mum! If you could only see those doggies, how cute they were! I liked the little Chihuahuas best," she broke into laughter. "I want a doggie like that." Then she got up again, went back to the fridge and scanned it for more stuff. She took out green peppers and started shouting: "I've got it, Mum! I knew I would find something healthy to sell. I don't like peppers anyway. I know they're good for you, you grow big when you eat them but I don't like eating them. It would be better if we sold them to the gadge because they like eating such foods. If we sell one pepper for a crown and we have five peppers, we will get five crowns. That's already a lot, Mum, isn't it?" she asked. "That's not a lot, my girl. You will need at least another five thousand for a doggie like that," I replied.

That's when I heard something – the alarm-clock went. I had to get up for work. I lit the stove and woke Rozárka up for school. She is going to turn eight soon. She has a dream: she wants a dog, a fawn Chihuahua. What a lovely dream.

...Feder drom.....

Medik dživavas peskera fajtaha andro amaro purano kher, kaj ulile so duj mire čhajora, na džanavas, so oda hin te dživel maškar o Roma. Bešahas peske andre amaro kheroro šukares maj tranda berš. Ňikaha na chahas cholli, aňi Ňiko amenca. Rado bešahas peske linaje andre bar, mindig sas tatoro. O čhave le pheňengre sako dujto džives avenas ke amende andro paňi te landon. Joj, oda sas vika the kvičišagos! The avka šoha pro čhavore na kerahas ajsi vika, sar šunkerav akana andro amaro nevo kher.

Čore čhavore, tosarastar denaškeren korkore avri, na džanen so te kerel, the o daja le dadenca pre lende ča vriskinen. Te džan the on avri, ča bešen pro buľa, pijen cigaretli the vakeren jekh pal aver. Ňikaste na avel pre godi, so ela ale čhavorendar, te šunen ča vriskišagos, Ňikhaj len na kamen te mukhel, le gadžikane čhavorenca pes dikhen ča andre škola. Zijan ale čhavoren. Ňikaske na avel pre godi, soske ala čhavore keren ča bida. Ňiko lenge na džanel te sikhavel feder drom.

Korkori pestar phučav, so hin feder drom? Te el sar gadžo? Na, gadžo nane le Romestar feder, the jov hin ča le kokalendar the masestar, ale na domukhen te sikhaven pre amare čhavore, hoj jon hine nalače, hoj na džanen, so hin paťiv. Le čhavage kempel buter kamiben the lačo lav sar neve Adidaski. Ola jekhe dživeseske čhindona, ale oda, so akana dava amare čhaven, lenge ačhola andro dživipen. Pro nevo kher dikhav, so keras namištes. Amare romane čhavore hin bokhale pal o lačo lav. Na hijaba phenenas amare phure Roma, hoj lačo lav hin sar maro. Romale, das le čhaven lačo lav, daha len the feder drom.

...Lepší cesta.....

Dokud jsem s rodinou bydlela v našem starém domečku, kde se narodily moje dcerky, nevěděla jsem, jaké je to žít mezi Romy. Na starém domečku jsme bydleli skoro třicet let, s nikým jsme se nehádali, neměli jsme se soustedy žádné spory. V létě jsme rádi sedávali na zahradě, hned jak se oteplilo. Každý druhý den se k nám chodily koupat děti od sester. Tyjo, to byl křik! Ale nikdy jsme na děti nekřičeli tolik, co slýchám dnes a denně v našem novém domě.

Chudáci děcka, od rána běhají venku, nudí se, nikdo se jim nevěnuje a od rodičů slyší jenom křik. Pokud už rodiče vyjdou z bytů, sedí na zadku, vykuřují a starají se jenom o ty druhé. Nikoho z nich ani nenapadne, co bude s dětmi, které jsou jenom okřikované, nikam je nechtějí ve větších skupinách pouštět a s neromskými dětmi se potkávají jenom ve škole. Škoda těch dětí. Nikdo se

nezamýšlí nad tím, proč tyto děti zlobí. Nikdo jim neukáže lepší cestu.

Sama se ptám, co je lepší cesta? Být jako gádžo? To ne. Gadžo není lepší než Rom. I gadžo je jenom z masa a kostí, ale neměli bychom připouštět, aby se na naše děti ukazovalo, že jsou zlí, horší, že neumí poslouchat. Děti potřebují víc lásku než značkové boty. Ty se jednoho dne rozpadnou, ale to, co do svých dětí vložíme dnes, to jim zůstane po celý zbytek života. Na novém bytě vidím, kde děláme chyby, co děláme špatně. Naše děti lační po dobrém a vlídném slovu. Ne nadarmo říká jedno staré romské přísloví: Dobré slovo je jako chleba. Romové, ukazujme svým dětem více vlídnosti, dobrého slova, ukážeme jim lepší cestu.

..... A. Better. Way.

While we were still living in our old house where both of my daughters were born, I had no idea what it is like to live among the Roma. We lived in our little house very nicely for about thirty years. We didn't fight with anyone and no one fought with us. In the summer, as soon as it got warmer, we loved sitting in the garden. My sister's children used to come to ours every other day for a bath. What a racket, so much excitement! All the same, there was never so much noise as I now hear regularly in our new block of flats.

The poor children leave their flats first thing in the morning and then they run around outside by themselves not knowing what to do with themselves, and their parents just shout at them. When they join them outside, they just sit on their bums, smoke cigarettes and talk all at the same time. It doesn't cross anyone's mind what will become of these children if all they hear is shouting, people won't let them go anywhere because they're too noisy and they only ever see Non-Romany children at school. It's a shame about these kids. No one gives a thought to the cause of their misbehaviour, no one wants to show them a better way.

I ask myself, what is a better way? To become like the gadje? No, that's not the way as the gadje are no better than the Roma, they are also only flesh and blood. We shouldn't allow them to point at our children, telling them they're bad eggs and they cannot behave. Kids need love more than a new pair of Adidas trainers. The trainers will fall apart one day but what we invest into our children today will stay with them for life. In our new block of flats, I can see where we are going wrong. Our Romany children are starved for a kind word. The old Roma were right when they used to say that a kind word is like bread. Roma, let's give our children kind words, we will also give them a better way.

3. místo / Third Prize

Eva Kropiwnická

Kojetín

.... **Mira čho**

Ehin man čhavo
Sar ehas ciknoro
Šunelas man pro lav
Sar bariľas avri, na šunelas man

Čorkerlas, fetinkerlas, andre škola na phirlas
Akanake hin andre bertheňa
Chudľas te bešel bare berša
Pisinel mange bare ľila

Soske tut, mamu, na šunavas
Akanake som andre bertheňa
Na šunavas tut, tire lače lava
Mušinav te bešel baro trestos

Adaj hin všelisavo nipos
Murša, so našavenas
He me na som sveto, mamu
Paľikerav tuke, kaj sal paš ma mamu

Vlastní překlad:

.... **Můj syn**

Mám syna
Jak byl malej
poslouchal mě na slovo
Jak vyrostl, neposlouchal mě.

Kradl, fetoval, do školy nechodil
Teď je ve vězení
Odsedí si dlouhá léta
Píše mi dopisy

Proč jsem tě neposlouchal
Teď jsem ve vězení

Neposlouchal jsem tě, tvoje dobrá slova
Musím odpykat dlouhý trest

Jsou tu všelijací lidé
Chlapi, kteří zabíjeli
I já nejsem svatý mámo
Děkuji ti, že jsi při mně mámo

..... **My Son**

I have a son
When he was small,
he was very obedient,
when he grew up, he stopped.

He stole, did drugs, skived off school.
Now he's in jail.
He went down for many years.
He sends me long letters.

Why didn't I listen to you, Mum,
now I'm in jail;
why didn't I listen to your kind words,
now I have to be here a long time.

There are all kinds of people here,
Men who have killed
I'm not a saint either, Mum,
thank you for being on my side.

..... **Palikeriben**

Palikerav la dake he le dadeske
Palikerav tumenge vaš oda
Kaj som, kaj dživav
Vaš o baripen
Vaš o lačhipen

Palikerav, kaj bešenav paš ma
Paš o hadžos
Kana somas nasvali
Bije nadeja

Palikerav tumenge
Sar mange pomožindan
Sar man o rom mukla
Ačhilom pro droma

Palikerav tumenge
Hoj sanas paš ma
Andro lačho the nalačho
Mek jekhvar palikerav

...Poděkování.....

Děkuji mámě a tátovi
Děkuji vám za to
Že jsem, že žiji
Za radost
Za dobrotu

Děkuji, že jste seděli u mě
U postele
Když jsem byla nemocná
Bez naděje

Děkuji vám
Jak jste mě pomohli
Když mě opustil manžel
A já zůstala na ulici

Děkuji vám
Že jste byli při mně
V dobrém i ve zlém
Ještě jednou děkuji

.....Thank You.....

Thank you, Mum and Dad,
Thank you
For being, staying alive,
For joy
For goodness

Thank you for sitting by my side
By my bed

When I was ill
Without hope

Thank you
For your help
When my husband left me
I was out in the street

Thank you
For being by my side
Through thick and thin
Thank you one more time

Speciální cena za romštinu / Special Recognition for Romani **Pavel Oláh**

Ústí nad Orlicí

O papu mange vakerlahi: So dikhes pro gadžikane raklóra? Me leske phen-dom: Hi šukareder sar Romňa. No i hi čačipe: Rom Romeha, gádžo gádžeha. Akáňik hin áver gondolipe. O phureder Roma džanenahi, so odá hi dživipe. Hi odá áver. Akáňik manuša hi áver. Áver kultura. Amari kultura má náne. Naša-đa pe. Na džanav, káj hi. Romane manuša vakeren gadžikáne. Pobisteren, so hi ande lende. Dža, džá, ker, so tu kames! Ker búťi! Na kereha? Ko tuke dela? Ňiko na šegítinla tuke. So peske táveha, odá peske ha tu korkóro. Luma hi bári. Na bešen ki dajóri, džan te keren het. Adaj náne vaš tumenge lači phuv. Mro phuro papu sťa ando koncentráko a merkerlahi andi bokh. Manuša mer-nahi a ko dživlahi, len hanahi. Šťalahi o kanibalismo ando koncentráko. So kampnahi te kerel, kana hi manuš avka bokhálo a kamel te dživel. Pale len kamnahi te mundarel o fašista.

Phenel mre papuske: Ker, ker i hev, tu kalo muj! Melálo khandime! Má mereha a me tuke hiná pro tro kalo muj! Tre čháve tuha merna! Schweine! Gypsy! Akáňik tut mundaras téle duj čhávenca, phendá. O Ňemcos, SS. Na kamav te meren mre čháve, o Jožo te o Ďurko. More, so me kerá, gondolináhi. Keráhi polóke i hev vaš peske a mre čháve. Odá jekh Ňemcos géla te mutrel o jekh irinda o šero. Mro papu leske pek'la ando pre kilofi. Le vastenca leske phag'la i men, astarda o automato. Mundarda ole áver esesáko, so muterlahi. Hi múle. „Sigo, čhavóre, čhivas pes ando véš.“ Celo díve pe čhivas, má na biriná-hi. Má hi ráti. Pélam pri phuv. Sovasahi. Gondolináhi: Dživas. Dživas. Palikerav

le Devleske. O Dél mukel amen te dživel. Trin čhon džas khére pro Serviko. Astarđam o šošoja. So sťa, oda háľam. I čár. Na sťa šil. Pháro oda sťa báre. Dogéľam khére. Garuđam pe ando véš ko partizáni.

Aso hi o dživipe. Na roven, Roma, džan het athar.

Vlastní překlad:

Dědeček mi říkal: Co vidíš na neromských dívkách? Já jsem mu odpovídal: Jsou hezčí než ty romské. Ale je pravda i toto: Rom s Romem, gadžo s gadžem. Teď se ale už uvažuje jinak. Staří Romové věděli, co to je život. Je to jiné. Dnes jsou lidé jiní. Je jiná kultura. A naše kultura už není. Ztratila se. Nevím, kde je. Romové mluví česky. Zapomínají na to, co mají v sobě. Běž, běž! Jen si dělej, co chceš! Pracuj! Nebudeš pracovat? A kdo ti něco jen tak dá? Nikdo ti nepomůže! Co si uvaříš, to si sám taky sníš! Svět je velký. Nebydlete u mámy, běžte pracovat jinač. Tady to pro vás není dobrá země.

Můj dědeček byl v koncentráku a umíral tam hladu. Lidé tam umírali a kdo ještě žil, jedl je. V koncentráku byl kanibalismus. Co se dalo dělat, když byl člověk tak vyhladovělý a chtěl žít? Zase je chtěli fašisti zabít. Jeden říká mému dědečkovi: Dělej, vykopej jámu, ty černá držko! Smrade černej! Brzo umřeš a já ti ještě naseru na ten tvůj černej ksicht! Tvoje děti umřou s tebou! Swaine! Gypsy! Teď tě tady s tvými dvěma dětmi zabiju, řekl ten Němec, esesák.

Nechci, aby Jožo a Ďurko, mí dva synové, tady zemřeli. Člověče, co si jen počít, přemýšlel dědeček. Pomalu kopal tu jámu pro sebe a svoje děti. Jeden Němec šel močit a druhý pootočil hlavu. Dědeček ho praštil krumpáčem a rukama mu zlomil vaz. Vzal si jeho automat. Zabil jím esesáka, který močil. Jsou mrtví! Rychle, děti! Schováme se do lesa! Celý den se schováváme, už jsme nemohli. To už byla noc. Padli jsme na zem. Spali jsme. Hlavou mi šly myšlenky: Žijeme. Žijeme. Děkuju Bohu. Bůh nás nechal dál žít. Tři měsíce se vracíme domů na Slovensko. Chytali jsme zajíce. Jedli jsme, co se dalo. I trávu. Už nebyla zima. Ale stejně to bylo strašně těžké. Došli jsme domů. Schovali jsme se v lese u partyzánů.

Takový je život. Nebrečte, Romové, utíkejte odtud!

Grandpa used to ask me: What's the big deal about Non-Romany girls? I would say: They're prettier than Romany girls. But they also say: The Roma with the Roma, the gadje with the gadje. Nowadays people think differently. The old Roma used to know about life. Now it's different. The people

are different. A different culture. Our culture is gone. It has disappeared. I don't know where it is. The Roma don't speak Romani. They have forgotten what's inside of them. Go, go, do what you want! Get a job! You won't work? But who'll give you anything for free? No one will help you. As you make your bed, so you must lie in it. The world is a big place. Don't stay at your Mum's, go work abroad. This is not a good country for you.

My old grandpa was in a concentration camp and he was starving. People died and those who lived ate the dead. There was cannibalism at the concentration camp. What was there to do when they were so hungry and they wanted to survive. And still the fascists wanted to kill them. They told my grandpa: "Go dig a hole, you with the black face. You dirty scum! You'll die soon and I'll shit on that filthy face of yours. Your kids are gonna die with you. Swine! Gypsy!" Now I'm going to kill you along with your two sons, the SS-Man said.

I don't want my two sons, Jožo and Ďurko, to die, he was thinking. What do I do? He was slowly digging the hole for himself and his two kids. One of the Germans went for a pee and the other one turned his head. My grandpa whacked him over the head with a pickaxe. He broke his neck with his bare hands and grabbed his machine-gun. He shot the other SS-Man, who had gone to pee, down. They're dead. Quick, children, let's hide in the forest! We hid all day, we were exhausted. It was already night. We fell to the ground. We slept. We thought: We're alive. We're alive. Thank God. Sweet God has let us live. It took us three months to get back to Slovakia on foot. We hunted hare. We ate what there was, including grass. It wasn't winter anymore. Still it was hard. We made it home. We hid in the forest with the resistance fighters.

Such is life. Don't cry, Roma, and run away from here!

Vybrané práce dětí, vytvořené v rámci dílů tvůrčího psaní v projektu Vaker romanes

Jaroslav Ondič

ZŠ Svatopluka Čecha, Kojetín, 7. ročník / Seventh Grade, Svatopluk Čech
Primary School, Kojetín

Vičínav man Jaroslav Ondič. Me som ča jekh čhavoro. Kamlomas bi phralores, kaj te bavinav peske leha, te phirav po fotbal. Sar som khere korkoro, ta chibinel mange, kaj pes varekaha te bavinav, bo khere mange smutno korkores. Aňi dzeka man nane korkoro pes te bavinel. Pačav kaleske, hoj mra da he mre dades mek avla cikno he anela mange andre miro dživipen sastipen.

Jmenuju se Jaroslav Ondič. Jsem jedináček. Přál bych si bratříčka, abych si s ním mohl hrát, chodit s ním na fotbal. Když jsem doma sám, chybí mi, že si s nikým nemůžu povídat, protože doma mi je samotnému smutno. Nemám ani chuť hrát si samotný. Věřím tomu, že máma s tátou snad ještě budou mít děťátko a že mi do mého života přinese zdraví.

My name is Jaroslav Ondič. I'm an only child. I'd love to have a brother so as we could play and go to football games together. When I'm home alone, I really miss having someone I could talk to because I feel sad at home by myself. I don't even feel like playing by myself. I really hope my Mum and Dad have another child who'll bring health into my life.

Kevin Neméth

6. třída, ZŠ Přemysla Pittra / Sixth Grade, Přemysl Pitter Primary School

Lášo dejs! T'aven bachtále! Kamous te phenav tumenge pa muri familia, so kerdas muro dad taj muri dej. Kezdinde te fetuvalin taj te čören no taj jokhvar kapinde le šangle, sar fetuvalin taj phandle le. Terejdijas pá ame muri mámi taj me sim pér la sikhado. No taj mukhle le taj pale palpále fetuvalinas taj pale phandle le ánde, štárval. Má iskirime sam pi muri mámi. Si man inke jeikh phral taj pheň. Vi kodola si ká muri mámi. Savoure sam sikhade pi muri mámi. Taj kamav t'avel muri dej taj muro dad khejre te aven már aj ke chibázin mange. Taj kamav te na fetuvalin má, kaj te na čouren, te staralin pe pal amende, te na aven kecave má. No kado si, Romale, sa, so kamous te phenav tumenge. Del tume o Dej! Lášo trajó.

Dobrý den, buďte šťastní! Chtěl bych vám napsat o své rodině, co udělal můj táta s mámou. Začali fetovat a krást a jednou je přistihli policajti, když fetovali, a zavřeli je. Mámě se po nás stýskalo a já jsem taky na ni byl zvyklý. Pak je pustili a zase fetovali a zas je zavřeli, čtyřikrát. Už jsme napsaní na babičku. Mám ještě bratra a sestru. Ti jsou taky u babičky. Všichni jsme na babičku zvyklí. Chci, aby se táta s mámou už vrátili domů, protože mi chybí. A přál bych si, aby už nefetovali, aby nekradli a aby se o nás starali, aby už nebyli takoví. No tak tohle, lidé, jsem vám chtěl napsat. Ať vám Bůh dá dobrý život!

Good day to you! May you be happy! I want to tell you about my family; what my Mum and Dad were doing. They started doing drugs and stealing and one day the police caught them as they were doing drugs and they locked them up. My Mum missed us and I was also used to her. When they got out, they went back to doing drugs and they were busted again, four times all together. Now our gran has become our legal guardian. I also have a brother and a sister and they also live at gran's. We're all used to her now. I want Mum and Dad to come home because I miss them. And I wish they would stop doing drugs and stealing and started to take care of us; I wish they'd stop being this way. So this is what I wanted to tell you, people. May God grant you a good life!

Pavel Ondič

ZŠ Svatopluka Čecha, Kojetín, 6. ročník / Sixth Grade, Svatopluk Čech Primary School

Vičínáv man Pavel. Hin mange 13 berš. Kamav man te sikhavel avri lači škola pal e technicko he anglicko. A sar avava dospelo, ta kamav te thovel videa pal o Roma, hoj te džanen, save sam. Varesave gadže phenen, kaj sam melale, sar čoras, nadavinen amenge andro kale. Me bi kamavas lenge te sikhavel, hoj oda nane kavka, kaj sam lače. Varesave gadže na džanen, kaj som Rom, bo som parno. Avka istes čujinav sar aver Roma. Poňžinen man he daran pes te na chuden vareso. Me na kamav, kaj te phenen mange kavka. Vašoda kamav te thovel videa pro internetos.

Jmenuju se Pavel. Je mi 13 let. Chci si udělat nějakou dobrou školu s technickým zaměřením a angličtinou. Až budu dospělý, chtěl bych dělat video o Romech, aby lidé poznali, jací jsme. Někteří Češi říkají, že jsme špinaví, že krademe, nadávají nám do černých. Já bych jim chtěl ukázat, že to tak není, že jsme dobří. Někteří gadžové nevědí, že jsem Rom, protože jsem světlý. Cítím se ale stejně jako ostatní Romové. Ponižují mě a bojí se, aby ode mě něco nechytli. Nechci, aby mně něco takového říkali. Proto chci dělat ty videa na internetu.

My name is Pavel. I'm thirteen years old. I'd like to study at a good technical school with a lot of English. When I grow up I'd like to make videos about Roma so that other people can see what we're like. Some gadje say we're dirty and we steal; they call us black. I'd like to show them that they're wrong; that we are in fact good. Some gadje cannot tell I'm a Rom because of my light complexion. That doesn't stop me feeling like the other Roma, though. They put me down and they're scared I might give them some disease. I don't want them to tell me things like that. That's why I want to make those videos and post them online.

Ondřej Bandi

ZŠ Šalounova, Ostrava, 8. ročník / Eighth Grade, Šalounova Primary School

Vičínáv man Ondřej Bandi, hin mange dešuštar berš. Kamav tumenge te vakerele, savo pharipen mange hin pro jilo. Sar mange has dešuduj berš, mułas mange o dad. Na has aň terno, aň phuro, ale has but nasvalo.

Leskero nasval'ipen has. Phirelas andre buči taj nasval'ilas. Pregej'las zapal plic pal o duj seri. Pal'is leske zistinde andro per nadoris. Mušinelas te kerel buči vaš e daj, bo bešel'as. A sar ge'las andre špita'la, ta me somas korkoro khere. Jov ge'las vaš mange pro revers khere. Pal'is av'las e daj khere andal e herešta. Pal o jekh kurko andre špita'la mu'las. Rado les dikhavas, but rado. Akana dživas me he e daj korkore. Pal'ikerav tumenge savorenge, hoj ginen miro pribehos.

Jmenuju se Ondřej Bandi, je mi čtrnáct let. Chci vám vyprávět o smutku, který v sobě nosím. Když mi bylo dvanáct let, umřel mi táta. Nebyl moc mladý, ale ani starý, ale byl nemocný. Byla to nemoc. Chodil do práce a tam onemocněl. Přechodil oboustranný zápal plic. Potom mu zjistili nádor. Musel pracovat i za mámu, protože máma seděla. Když byl táta v nemocnici, byl jsem doma sám. Tak šel táta na revers domů. Pak se vrátila z vězení máma. Po jednom týdnu v nemocnici zemřel. Měl jsem ho rád, hodně rád. Teď žijeme s mámou sami. Děkuju vám všem, že můj příběh čtete.

My name is Ondřej Bandi and I'm fourteen years old. I want to tell you about the weight in my soul. When I was twelve years old, my Dad died. He was neither young nor old but he was very sick. It was a disease. He got sick at work. He ignored the fact that he had double pneumonia. He had to work twice as much because my Mum was in jail. And when he went to hospital, I was home by myself. Then my Mum returned from prison. A week later my Dad died in hospital. I loved him, I loved him a lot. Now me and my Mum live alone. Thank you all for reading my story.

Andrea Čurejová a Patricia Dunková

NZDM Společně-Jekhetane, Ostrava, 9. ročník / Ninth Grade, Low-Threshold Centre Společně-Jekhetane, Ostrava

Akana pisinaha pal amende. Amen sam duj najfeder kamaratki Andrea a Patricia. Amenge hin po 16 berša. Bešas amen Ostravate. Džanas pes imar ciknestar a bari doba pes bavinas. Amengro cilos hin peske te dokerel e škola. Jekh kamel te avel doktorka a druho cukrarka. Keraha savoro, kaj pes amenge te spl'inel amengro snos. Me, e Andrea, kamav te avel doktorka. Pal o studium bi kamavas te cestinel, uživinel peske le kamaratkenca pal o diskoteki. A palis peske te založinel e familija. Toužinav po duj čhave (čhajori Rebeca a muršoro Tobiáš). A kamav tiš te pokračinel te bavinel fotbalis a te malinel. Me, Patricia, kamav te avel cukrarka a kerava tiš savoro pre koda. Sar peske dokerava sredno škola, uživina peske le muršenca,

cestinava pal o svetos a založinava peske bari familija.

Vlastní překlad:

Chceme Vám napsat o nás. Jsme dvě nejlepší kamarádky, Andrea a Patricie. Je nám 16 let. Jsme z Ostravy. Známe se od malička a dlouhou dobu se spolu bavíme. Náš cíl je dodělat si školu. Jedna z nás chce být doktorkou a druhá cukrářkou. Uděláme vše proto, aby se nám náš sen splnil. Já, Andrea, chci být doktorka. Po studiu bych chtěla cestovat, užívat si s kamarádkami po diskotékách. A pak si založit rodinu. Toužím po dvou dětech (holka Rebeka a kluk Tobiáš). A taky se nadále věnovat svým koníčkům. A to je malování a fotbal. Já, Patricie, bych chtěla být cukrářkou a hodlám pro to udělat všechno. Po střední škole bych si chtěla užívat, randit, cestovat po světě a založit si velkou rodinu.

We want to tell you about ourselves. We are Andrea and Patricie and we are best friends. We are sixteen years old. We come from Ostrava. We have known each other since we were kids and we've been friends for a long time. Our goal is to finish our education. One of us wants to be a doctor and the other one a confectioner. We are going to do our best to achieve our goals. I, Andrea, want to become a doctor. After I graduate, I'd like to travel and have fun with my girlfriends in discos. And then I'll settle down. I'd love to have two kids, a girl called Rebecca and a boy called Tobias. I also want to continue with my hobbies which are painting and football. And I, Patricie, would love to be a confectioner and I intend to do my best to achieve it. After I graduate from secondary school, I want to have fun, date a little, travel around the world and then have a big family. and that we should also respect our parents because they won't always be around. One day a day will come when they will no longer be with us.

Výtvarná část soutěže

Art

Competition

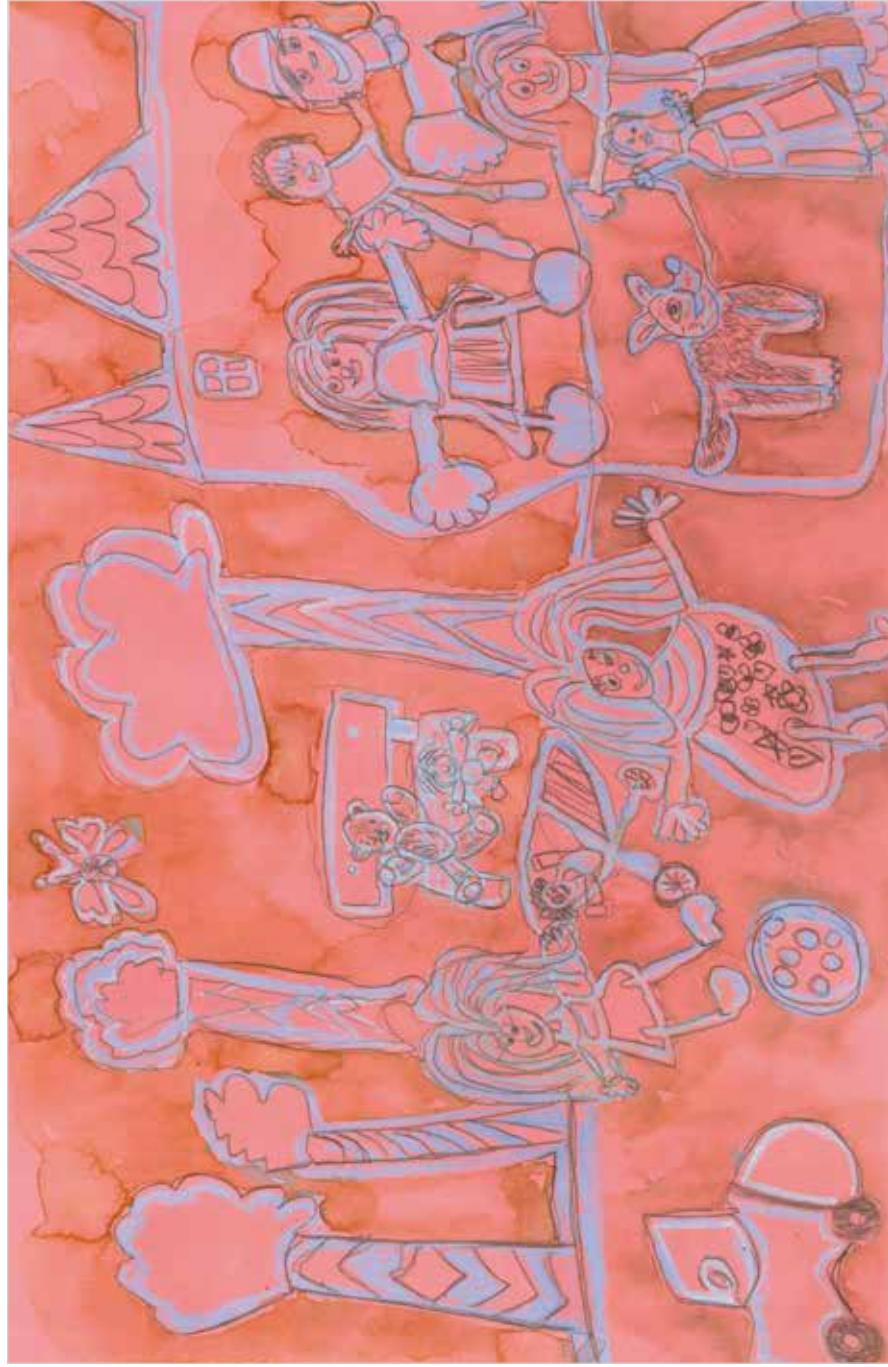
1. kat., 1. místo, **Samuel Sivák**, ZŠ Zlatnická, Most

1. kat., 2. místo, **Dominik Turčan**, ZŠ Boleslavova, Praha

1. kat., speciální cena za kresbu, **Roman Holub**, ZŠ Karasova, Ostrava

1. kat., 3. místo, **Melisa Tulejová**, ZŠ Turkmenská, Vsetín

1. kat., Speciální cena za malbu, **Gabriela Heráková**, Jekhetane, Ostrava

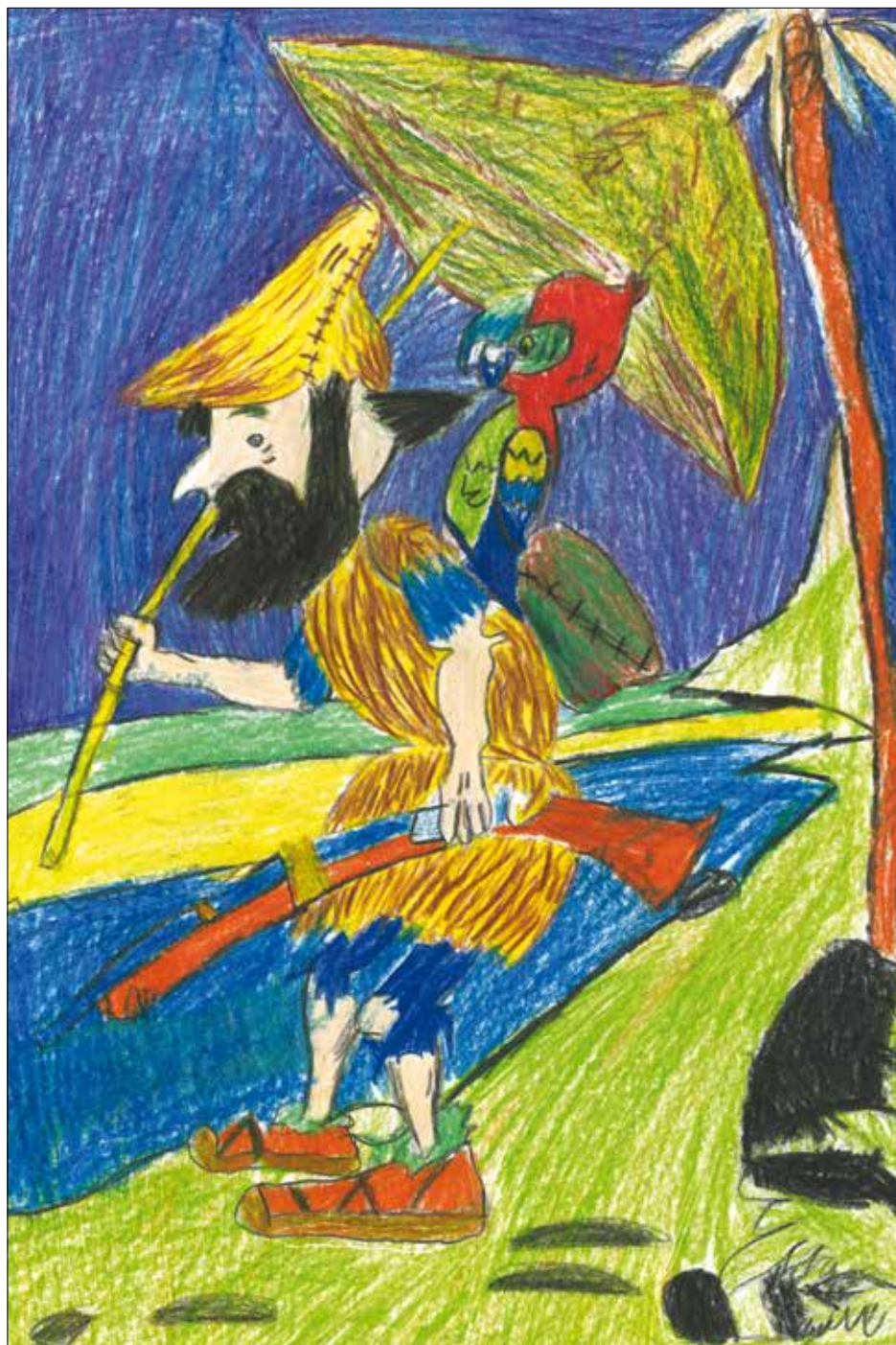

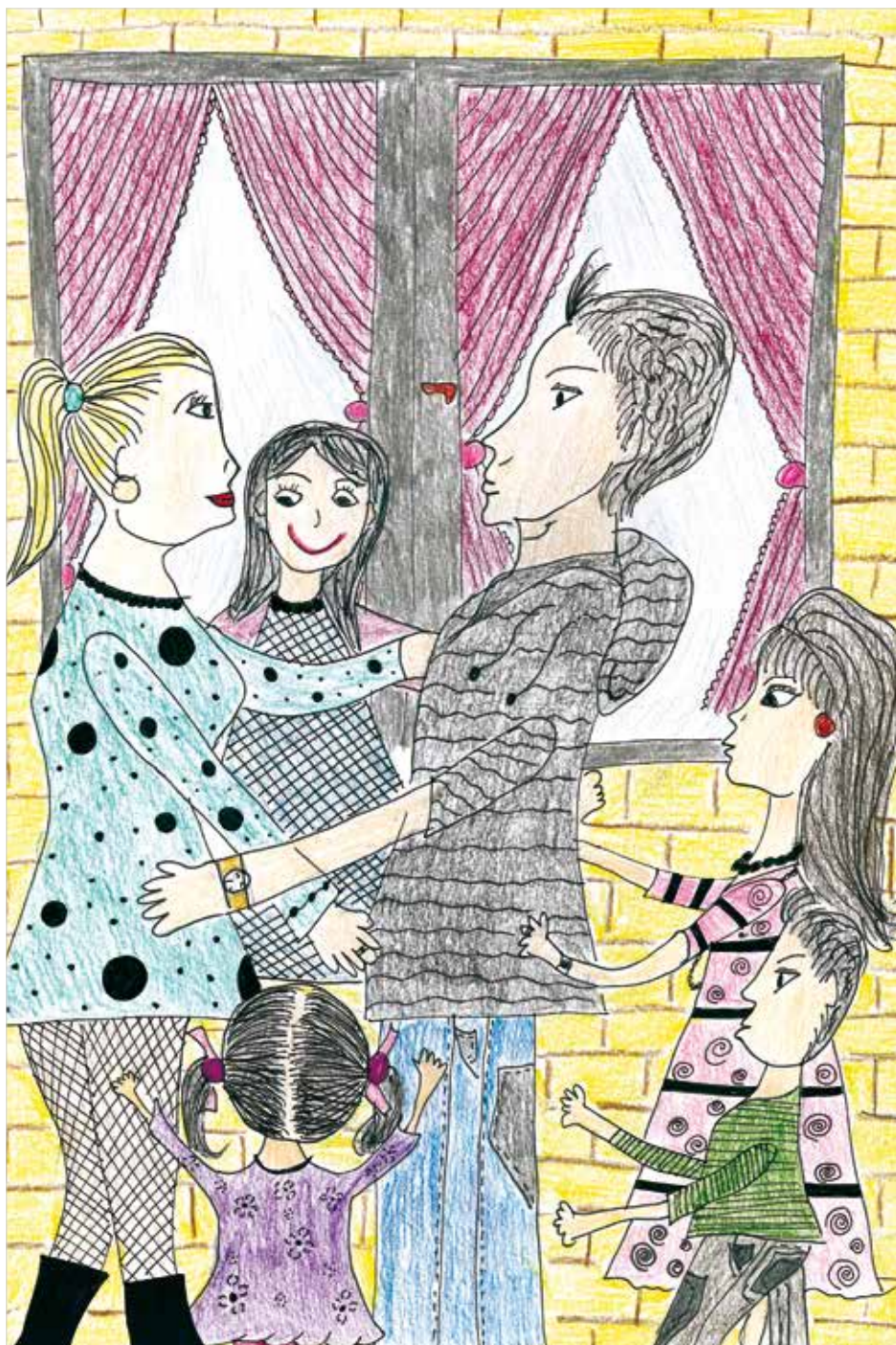
2. kat., 1. misto, **Tomáš Danihel**, IQ Roma servis, Břeclav

2. kat., 3. místo, **Vanesa Švenková**, Jekhetane, Ostrava

2. kat., Speciální cena za ilustraci, **Richard Ščuka**, ZŠ Turkmenská, Vsetín

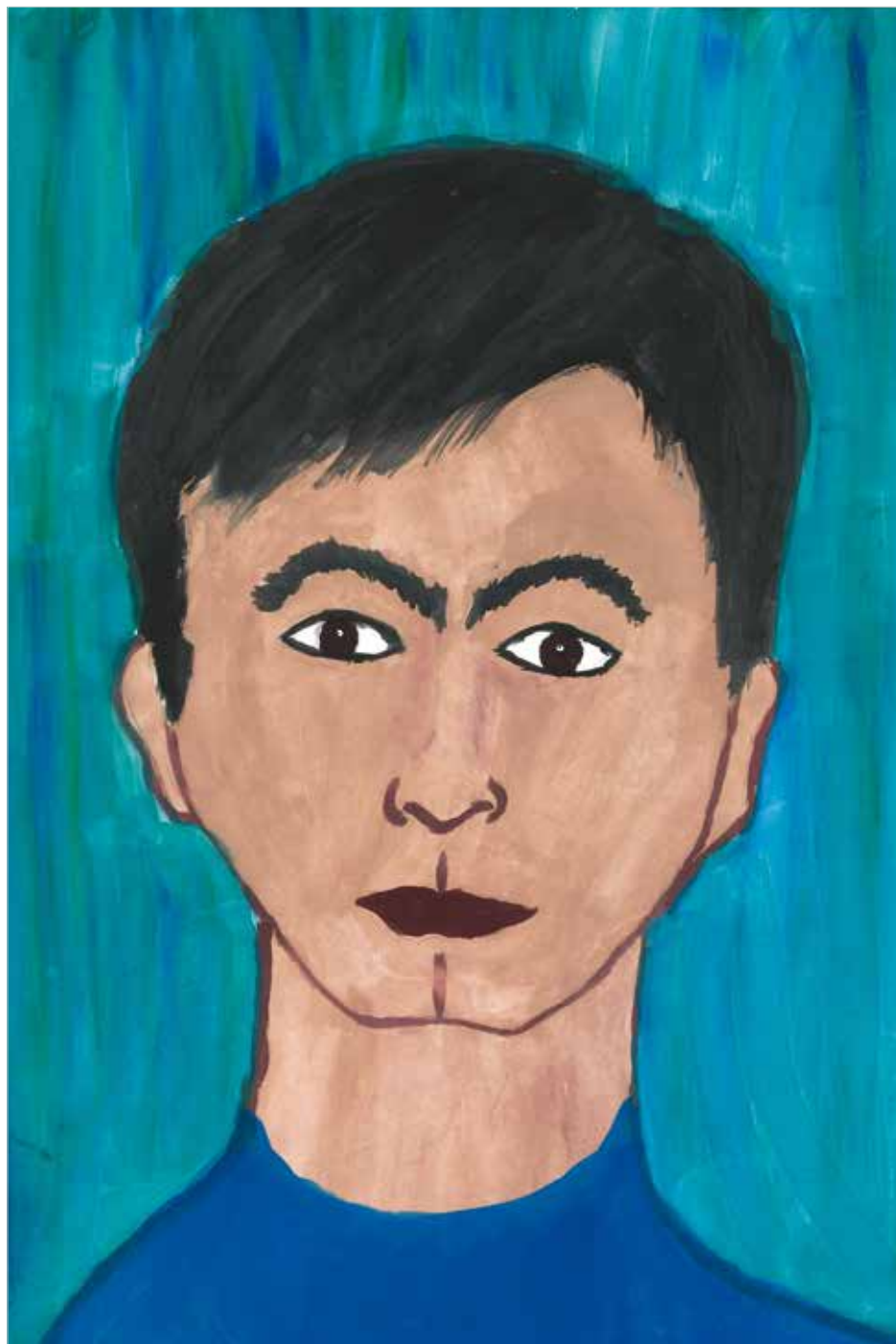
3. kat., 1. místo, **Rolanda Tulejová**, ZŠ Turkmenská, Vsetín

3. kat., 2. místo, **Rosta Čížek**, ZŠ Lázeňská, Ústí nad Orlicí

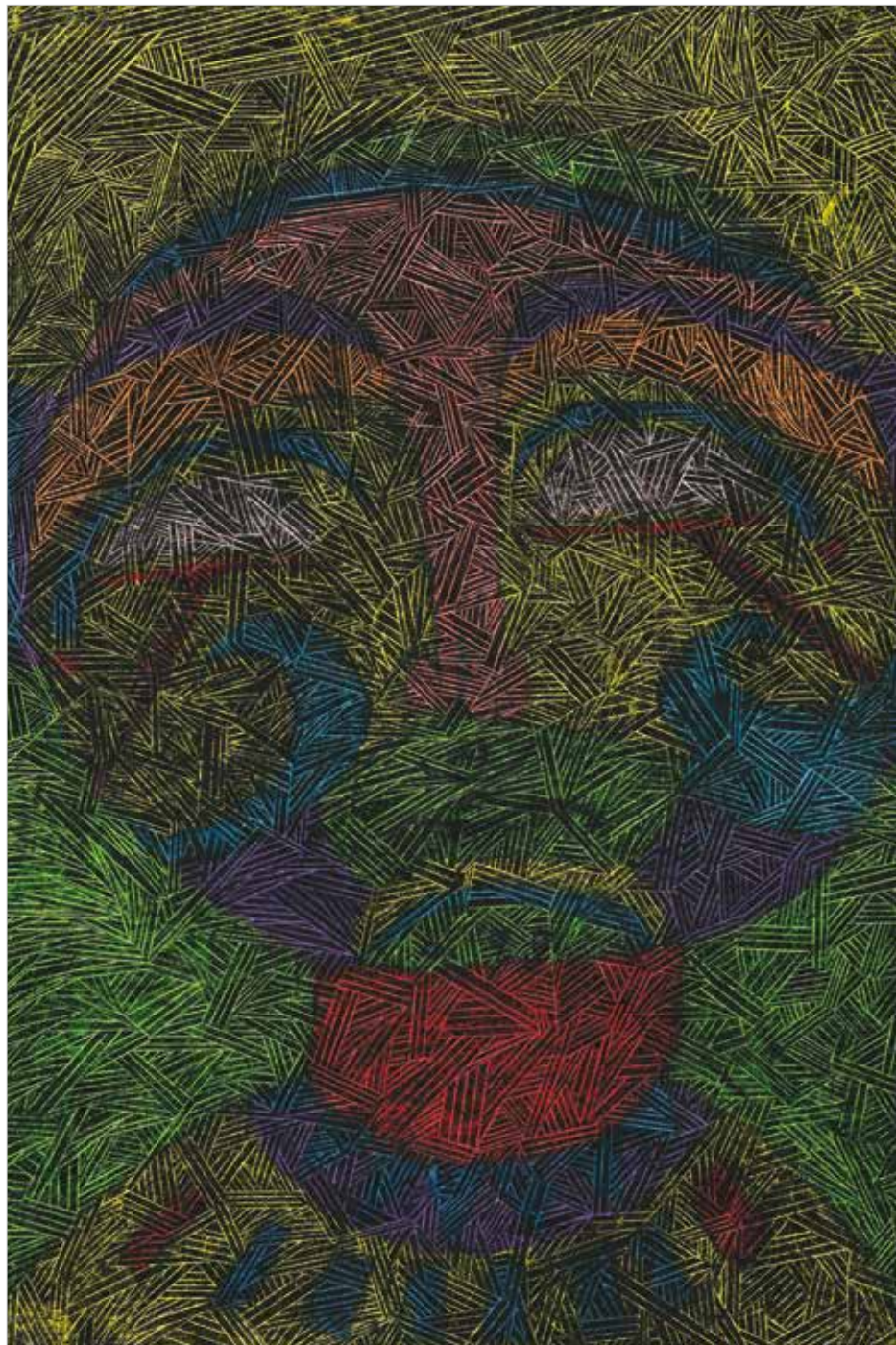
3. kat., 3. místo, **Denis Kandráč**, Klub Zeferino, Valašské Meziříčí

3. kat., Speciální cena za portrét, **Alžběta Tulejová**, ZŠ Turkmenská, Vsetín

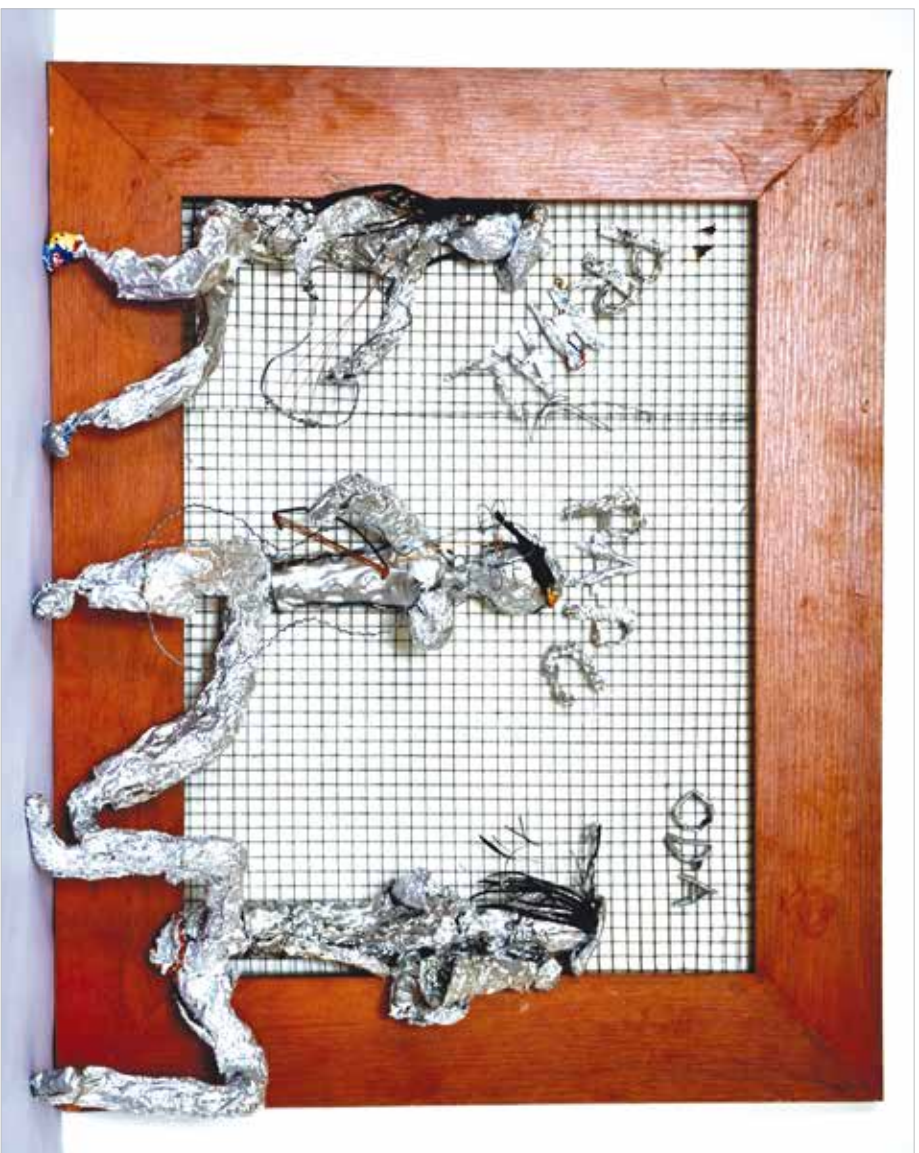
4. kat., 1 místo, **Markéta Toráková**, SŠ Černovice

4. kat., 2. místo, **Kamila Doušová**, SŠ Černovice

4. kat., 3. místo, **Matěj Šlezinger**, ZŠ Lázeňská, Ústí nad Orlicí

4. kat., Speciální cena za figurální plastiku, **Žaneta Čoková**, SŠ Černovice

Úřad vlády České republiky

ROMANO SUNO děkuje v tomto roce za podporu Úřadu vlády České republiky, Velvyslanectví USA v Praze, Nadačnímu fondu Martiny a Martina Růžičkových, Českým kamenolomům, s. r. o. a Mattelu Czech Republic s.r.o.

Záštitu nad soutěží Romano suno převzala za Sekci pro lidská práva při Úřadu vlády ČR Martina Štěpánková.